

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění

Teologická studia – Historie

Několik aspektů pojetí papežské moci u Inocence III.

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Vít Hlinka, Th. D.

Olomouc 2016

Klára Tománková

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 21. dubna 2016

.....

Obsah

Úvod	4
1 Inocenc III. - život a působení	6
1.1 Osoba papeže Inocence III.	6
1.2 Lothar, hrabě ze Segni	7
1.3 Kardinál	9
1.4 Volba.....	10
1.5 Význam Inocencova pontifikátu	11
1.6 Heretická hnutí a vznik řádu kazatelů.....	11
1.7 Inocenc a František z Assisi.....	13
1.8 Spor o císařský trůn	14
1.9 Snaha o reformu a Čtvrtý lateránský koncil	17
2 Několik aspektů pojetí papežské moci u Inocence III.	19
2.1 <i>Unum corpus in Christo</i>	19
2.1.1 Užití koncepce <i>unum corpus in Christo</i> ve světské záležitosti	20
2.1.2 Papež jako hlava křesťanstva	21
2.2 <i>Vicarius Christi</i>	22
2.2.1 <i>Vicarius Christi</i> u předchůdců Inocence III.	23
2.2.2 <i>Vicarius Christi</i> v pojetí Inocence III.....	24
2.2.3 Otázka světské moci papeže.....	25
2.3 Zásahy Inocence III. do světského prostoru	27
2.3.1 <i>Venerabilem</i>	27
2.3.2 <i>Novit ille</i>	29
2.3.3 <i>Per venerabilem</i>	31
2.3.4 Papež a bulharský vládce Kalojan.....	32
Závěr	34
Seznam pramenů a literatury	36
Anotace	42
Annotation	43

Úvod

Lothar, hrabě ze Segni, jenž při papežské volbě přijal jméno Inocenc III., se zařadil mezi nejpozoruhodnější osobnosti, které usedly na Stolec svatého Petra v průběhu celého středověku. Jeho autoritativní a politická povaha vždy vzbuzovala mezi badateli jisté kontroverze. Podle některých se Inocencova vláda podobala spíše vládě světského panovníka, jiní zastávali stanovisko, že při svém konání měl papež na zřeteli především duchovní zájmy církve. Co se týče zkoumání doktríny papežské moci, která je obsažena v jeho spisech, neproběhlo dosud komplexní bádání, které by podalo ucelený pohled na Inocencovu koncepci moci. Cílem mé práce není vyplnit tuto širokou mezeru ve výzkumu uvedeného tématu, nicméně se budu snažit alespoň částečně proniknout do pojetí papežské moci Inocence III., jednoho z nejvýznamnějších pontifiků středověku. Papežova doktrína bude demonstrována zejména v druhé části práce na vybraných úryvcích z jeho spisů, které obsahují některé myšlenky zásadní pro pochopení jeho koncepce pontifikální moci.

Zajisté není možné patřičně pojednat o myšlenkách a postojích jakéhokoliv člověka, aniž bychom nejprve věnovali svou pozornost jeho životnímu příběhu, událostem a kontextu, které jej formovaly. Proto je nezbytné, aby byla první část práce věnována životu a působení papeže Inocence III. V devíti podkapitolách krátce pojednám o nejdůležitějších obdobích života tohoto pontifika, jako například o jeho dětství, studiích, kardinálském období, papežské volbě. Z doby jeho působení v čele církve jsem vybrala zejména ty významné události, které souvisely s řádným, ale i mimořádným použitím papežské moci.

Druhá, praktická část práce, bude soustředěna na několik aspektů papežské moci Inocence III. Zaměříme se na myšlenku církve jako jednoho těla v Kristu (*unum corpus in Christo*) a pojetí papeže jako Kristova vikáře (*vicarius Christi*). Poslední podkapitola tohoto oddílu pak bude věnována čtyřem konkrétním zásahům tohoto pontifika do světského prostoru a dokumentům s nimi souvisejícím, do nichž byla začleněna některá významná vyjádření, týkající se papežské moci. Konkrétně se bude jednat o dekrety *Venerabilem*, *Novit ille*, *Per venerabilem* a o bulu udělenou bulharskému panovníku Kalojanovi.

Vzhledem k tomu, že literatura vztahující se k papeži Inocenci III. je v českém jazyce téměř nulová (pokud pomineme kusé informace, sporadicky se objevující v některých obsáhlejších historických pracích), budu při psaní textu vycházet především z literatury cizojazyčné. V první, životopisné části práce, budu čerpat zejména z knih

věnovaných přímo životu a působení papeže Inocence III. Jedná se mimo jiné o: John C. Moore: *Pope Innocent III (1160/61–1216): To Root Up and to Plant*, Jane Sayers: *Innocent III: Leader of Europe 1198–1216*, Helene Tillmann: *Papst Innocenz III*. Jako významný pramen a zdroj informací pro pojednání o papežově životě slouží biografie *Gesta Innocentii III papae*, sepsaná neznámým Inocencovým současníkem, z níž pochopitelně vycházeli mnozí současní i starší badatelé. Anglický překlad tohoto spisu nalezneme v knize James Powell: *The Deeds of Pope Innocent III*. Neméně důležitý zdroj informací a souvislostí představují zajisté i historické syntézy, jako například Geoffrey Barraclough: *The Medieval Papacy*, Colin Morris: *The Papal Monarchy: The Western Church from 1050 to 1250*.

Základní stavební kámen pro druhý oddíl, věnovaný Inocencově doktríně papežské moci, bude tvořit práce s prameny. Na několika vybraných pasážích ze spisů Inocence III. představím alespoň některé z aspektů jeho pojetí papežské moci. Podpůrnou literaturou mi budou studie církevního historika Michele Maccarroneho (*Vicarius Christi: Storie del Titolo Papale a Chiesa, primato, episcopato dal XI al XV secolo: Corso monografico*), jenž se jako jeden z mála ve svém bádání hloubkově věnoval pontifikátu papeže Inocence III., historii papežského titulu a papežského primátu. Zajisté nesmíme opomenout ani publikaci Klaus Schatz: *Dějiny papežského primátu*, kde autor pozoruhodně pojednal o vývoji problematiky papežského primátu v průběhu téměř celých dvou tisíciletí existence křesťanství. Výrazným příspěvkem k pojetí papežské moci u Inocence III. je v neposlední řadě také sborník *Innocent III: Vicar of Christ or Lord of the World?*, který obsahuje rozmanité názory význačných autorů, zabývajících se tématem papeže Inocence III.

Ráda bych zde poděkovala především Mgr. Vítu Hlinkovi, Th. D. za vedení mé práce, obětavou pomoc při překladech italských textů, trpělivost a pomocnou ruku v nesnadných chvílích, ale i neutuchající naději ve zdárné dokončení práce.

1 Inocenc III. - život a působení

1.1 Osoba papeže Inocence III.

Při rekonstrukci obrazu středověké osoby nemůžeme být nikdy zcela úspěšní. Pokud chceme objevit nějaké náznaky, které by nám napomohly k odhalení povahy papeže Inocence III., musíme postupovat velmi pozorně,¹ ale s vědomím, že i maximum našeho možného úsilí odhalí pouze malou část z celku. Ani o dětství a mládí tohoto významného pontifika bohužel nevíme tolik, kolik bychom si mohli přát. Podstatný pramen údajů o prvním období jeho života představuje biografický spis *Gesta Innocentii papae III*, jež byl sepsán kolem roku 1208 neznámým autorem, pravděpodobně někým z kurie.² Hned zpočátku se životopisec snaží podat čtenáři přesvědčivý obraz pontifika:

„Papež Inocenc III. [...] muž střední postavy a patřičného vzhledu. Rozumně jednající ve věcech majetku, ale o to více velkorysý v dobročinnosti i v pohostinnosti na své tabuli. V jiných záležitostech nakloněn k omezitelnosti, ledaže by nastala opravdová nouze. Byl přísný k rebelům a tvrdošijným, ale laskavý k pokorným a oddaným. Byl silný a neochvějný, šlechetný a moudrý, obránce víry, nepřítel hereze, nekompromisní v právu, soucitný v milosrdenství. V časech prosperity pokorný a v časech zlých trpělivý. Nicméně ze své přirozenosti poněkud popudlivý, avšak snadno odpouštějící.“³

Z předloženého popisu se dozvídáme nemnoho směřovacího a konkrétního. Je zde citelná snaha podat papeže v nejlepší světlo, což se zdá být pochopitelné s ohledem na okolnosti vzniku díla. I přesto nás tento spis ve svém celku spravuje o velmi důležitých událostech a záležitostech Inocencova pontifikátu, což z něj činí velmi cenný zdroj, který nemá u ostatních středověkých papežů obdoby.⁴

Pokud jde o fyzický vzhled, mohli bychom hledat oporu v ikonografických znázorněních papeže Inocence.⁵ Umění vrcholného středověku však vytváří spíše symbolické výjevy, které nemohou tvořit základ pro rekonstrukci detailů papežova zevnějšku. Jako příklad můžeme uvést portrét papeže Inocence v nižším kostele Sacro

¹ Jane Sayers nachází v Inocencových spisech známky osobitého smyslu pro humor. SAYERS Jane, *Innocent III: Leader of Europe 1198–1216*, London and New York: Longman, 1994, s. 2n.

² *Gesta Innocentii III papae*, in: MIGNE Jacques Paul (ed.), *Patrologiae Cursus Completus: Serie Latina*, Paris: Vrayet, 1863, (dále jen PL) 214, col. xvii–ccxxviii. Autor tohoto spisu byl Inocenci velmi blízký a měl přístup také k papežské korespondenci. SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 7.

³ POWELL James M., *The Deeds of Pope Innocent III*, Washington, DC.: Catholic University of America Press, 2004, s. 3. *Gesta Innocentii III papae*, in: PL 214, col. XVII A.

⁴ SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 7.

⁵ O vyobrazeních papeže Inocence pojednává např. SCHMITT Stefan, *Die bildlichen Darstellungen Papst Innozenz' III.*, in: FRENZ Thomas (ed.), *Papst Innozenz III., Weichensteller der Geschichte Europas: interdisziplinäre Ringvorlesung an der Universität Passau, 5. 11. 1997–26. 5. 1998*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2000, s. 21–50.

Speco,⁶ nacházejícím se poblíž města Subiaca, který kolem roku 1219 vytvořil neznámý umělec. Freska zvýrazňuje především papežovo mládí kontrastující s důstojností a autoritou jeho osoby, spíše než autentické rysy.⁷

1.2 Lothar, hrabě ze Segni

Papež Inocenc, rodným jménem Lothar, přišel na svět v italském Gavignanu,⁸ jako druhorozený syn Trasimunda, hraběte ze Segni a Claricie z rodiny Scotti. Vzhledem k jeho věku při papežské volbě, se datuje jeho narození do let 1160, nebo 1161.⁹ Z Lotharových sourozenců je nám znám pouze bratr Richard, který se později stal Inocencovým důležitým a spolehlivým jednatelem, a jedna sestra, jejíž jméno zůstává neznámé.¹⁰ Důležitým předpokladem pro jeho mimořádnou církevní kariéru se stal mimo jiné i fakt, že oba jeho rodiče pocházeli z významných rodin, jež daly církvi několik papežů a kardinálů. V životě budoucího papeže sehrála významnější roli rodina a kontakty jeho matky, spíše než otcovská strana, což bylo ve středověké společnosti poměrně výjimečným případem.¹¹ Prvotního vzdělání se Lotharovi dostává v Římě, v jednom ze zdejších benediktinských opatství.¹²

Největší dopad a nejzřetelnější stopy přítomné i v mnohých písemnostech jeho pontifikátu zanechalo bezesporu studium v Paříži, které datujeme do let 1180–1187. Pařížská univerzita druhé poloviny 12. století se zaměřovala hlavně na praktické a doktrinní záležitosti, poté co upustila od dialekticko-kritické metody, kterou zde v první polovině století zastával významný filosof a teolog Petr Abelard.¹³ Změnilo se i zaměření

⁶ BARRACLOUGH Geoffrey, *The Medieval Papacy*, London: Thames and Hudson, 1968, s. 113 obr. 48.

⁷ K výjevu viz SCHMITT Stefan, *Die bildlichen Darstellungen Papst Innozenz' III.*, s. 27–30.

⁸ K této možnosti se přiklání většina autorů. Srov. např. SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 16. TILLMANN Helene, *Papst Innozenz III.*, Bonn: Röhrscheid, 1954, s. 3. V některých případech se uvádí i město Anagni. Srov. např. FLICK Alexander Clarence, *The rise of the medieval church and its influence on the civilisation of western Europe from the first to the thirteenth century*, New York: G. P. Putnam's sons, 1909, s. 545.

⁹ Logicky se dá zúžit možné období, do něž spadá narození Lothara, na rok 1160, či do prvních dnů následujícího roku. TILLMANN Helene, *Papst Innozenz III.*, s. 3.

¹⁰ Jako zdroj informací o Inocencově rodině slouží opět *Gesta Innocentii III papae*, in: PL 214, col. xvii–ccxxviii. Přesto se objevují i domněnky o více sourozencích. Srov. např. FLICK Alexander Clarence, *The rise of the medieval church*, s. 545. Podle Sayers mohlo Lotharovo pravděpodobné druhorozenství podmínit jeho směřování k církevní kariéře. SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 17.

¹¹ Tamtéž, s. 16. Rodina Scotti dala církvi devět papežů a třináct kardinálů. FLICK Alexander Clarence, *The rise of the medieval church*, s. 545. Byl to například jeho strýc, papež Klement III. (1187–1191), kdo jej ustanovil kardinálem-jáhnem, a tím nastínil první kroky slibné kariéry. LUCHAIRE Achille, *A Realist Ascends the Papal Throne*, in: POWELL James M. (ed.), *Innocent III: Vicar of Christ or Lord of the World?*, Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1994, s. 21.

¹² Pravděpodobně v benediktinském opatství St Andrea al Celio. SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 17. Peter Ismael, opat kláštera, se později stal zásluhou Inocence biskupem diecéze Sutri. POWELL James M., *The Deeds of Pope Innocent III*, s. 266.

¹³ Působení Petra Abelarda v první polovině 12. století zajistilo univerzitě široký věhlas. Srov. HEINZMANN Richard, *Středověká filosofie*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000, s. 181nn. LIBERA Alain de,

univerzity v otázce teologie, kdy se pozornost se obrátila především k tématům kázání a pokání.¹⁴ Vliv pařížské teologie pak silně prostupuje i pozdějšími názory papeže Inocence.¹⁵ Na půdě školy působil kazatel a teolog Peter Corbeil, jenž byl posléze Inocencem jmenován biskupem Cambrai (1199) a téměř vzápětí arcibiskupem v Sensu (1200). Do svých služeb jako papež posléze přijal také Štěpána Langtona a Roberta z Courson, spolužáky z univerzity, s nimiž pravděpodobně v době svých studií podnikl cestu do Anglie k navštívení svatyně sv. Tomáše Becketa.¹⁶

Po odchodu z Paříže strávil přibližně dva roky studiem práva v Boloni. Během zdejšího pobytu se jistě naskytlo mnoho příležitostí k navázání kontaktů s lidmi, kteří se stali důležitými při rozvíjení právního hlediska jeho pontifikátu.¹⁷ Oproti starším pohledům,¹⁸ vznášejí novější badatelé pochybnosti o Lotharově právnickém vzdělání.¹⁹ Některá zpochybnění jeho právního studia vychází ze skutečnosti, že se neodvolává příliš často na římské právo. Nemůžeme však opomínat jeho praktický způsob myšlení a pověst moudrého soudce, díky čemuž si u svých současníků vysloužil přívlastek Šalomoun III.²⁰

Středověká filosofie: byzantská, islámská, židovská a latinská filosofie, Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 317–324.

¹⁴ K oficiálnímu uznání dochází až v roce 1215 Inocencem III. Tím se sice vymanila z vlivu krále a kapituly v Notre Dame, ale naopak se podřídila přímé kontrole papežského stolce. DUBY Georges, *Věk katedrál: umění a společnost 980–1420*, Praha: Argo, 2002, s. 147. K definitivnímu právnímu zakotvení pak došlo za papeže Řehoře IX. v roce 1231. KADLEC Jaroslav, *Církevní dějiny III: Vrcholný a pozdní středověk*, Praha: Česká katolická Charita, 1983, s. 159. Pod vlivem papeže se v prvních desetiletích 13. století udály na univerzitě mnohé změny, které posouvaly intelektuální činnost směrem k logickému myšlení. Stala se přímočařejší, jasnější, avšak více sevřená a vytěsňující kreativitu. Teologická konstrukce sloužila k obraně církve proti útokům ze strany hereze. DUBY Georges, *Věk katedrál*, s. 148.

¹⁵ MORRIS Colin, *The Papal Monarchy: The Western Church from 1050 to 1250*, Oxford: Clarendon Press, 1989, s. 418.

¹⁶ SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 18n. Papež Alexander III. kanonizoval Tomáše Becketa v Segni 1173, v době, kdy bylo Lotharovi asi 13 let. MOORE John C., *Pope Innocent III (1160/61–1216): To Root Up and to Plant*, Boston: Brill, 2003, s. 4. Zřejmě proto Lothar při svých studiích podnikl cestu k uctění památky právě tohoto světce.

¹⁷ Autor *Gest* jasně sděluje, že Lothar studoval v Boloni na univerzitě právo. Neuvádí však nikde jméno Huguccia, na rozdíl od předchozích dvou Inocencových učitelů Petra Ismaela a Petra Corbeila. Viz *Gesta*, in: PL 214, col. XVII.

¹⁸ V dřívějších publikacích převládá názor, že Lothar studoval kanonické právo pod slavným Hugucciem. Srov. např. TILLMANN Helene, *Papst Innocenz III.*, s. 8n.

¹⁹ Podle novějších studií však nemáme žádné svědectví o tom, že by Inocenc studoval v Boloni pod Hugucciem, nebo jiným kanonistou. PENNINGTON Kenneth, *The Legal Education of Pope Innocent III*, in: *Bulletin of the Institute of Medieval Canon Law*, 1974, roč. 70, č. 4, s. 70–77.

²⁰ MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 418. Srov. MOORE John C., *Pope Innocent III*, s. 16.

1.3 Kardinál

V roce 1190 jej papež Klement III., bratr jeho matky, jmenoval kardinálem-jáhňem,²¹ což bylo pravděpodobně důvodem pro předběžné ukončení právnického studia. Doba kardinálského působení poskytla kardinálu Lotharovi prostor k sepsání několika vlastních děl.²² *De contemptu mundi*, *De sacro altaris mysterio* a *De quadripartita specie nuptiarum* představují podle současných badatelů klíč k pochopení Inocencova pontifikátu.²³ U prvního ze zmíněných spisů může vyznít nezvykle, až paradoxně, že tento mladý a činný člověk píše o „bídě lidského stavu“, jako to hlásá druhý možný název díla (*De miseria conditionis humanae*). Pojednání má být určitým varováním pro jeho kolegy i pro něj samotného před riziky uplatňování autority,²⁴ nedoporučuje však stažení se z aktivního života. Lotharovy spisy se vyznačují především pastorálním zaměřením. Časté biblické citace pak potvrzují, že Písmo svaté se stalo nejdůležitějším východiskem a oporou pro myšlenky jeho děl, stejně jako později pro upevňování autority a definování papežské moci.²⁵

Většina současných autorů se shoduje na tom, že Inocencovy teologické spisy jsou sice pravověrné, ale silně průměrné.²⁶ Není ovšem nedůležité, že práce *De sacro altaris*

²¹ Podjáhenské svěcení přijal z rukou Řehoře VIII. a povýšen na kardinála byl Klementem III. ve věku 29 let. *Gesta*, in: PL 214, col. XVIII „Papež Řehoř VIII. strávil v listopadu 1187 několik dní v Boloni, což mohla být příležitost k Lotharovu vysvěcení. [...] Lothar pravděpodobně profitoval z Klementova rozhodnutí ustanovit velký počet nových kardinálů z oblasti města Říma, čímž chtěl zajistit bezpečnější základ ve městě.“ MOORE John C., *Pope Innocent III*, s. 12.

²² V dubnu 1191 nastoupil na papežský trůn Celestýn III., původním jménem Hyacint Boboni. FISCHER-WOLLPERT Rudolf, *Malý teologický slovník: přehled papežů*, Praha: Vyšehrad, 1995, s. 232. Srov. např. GELMI Josef, *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha: Mladá fronta, 1994, s. 116. RENDINA Claudio, *Příběhy papežů: Dějiny a tajemství: Životopisy 265 římských papežů*, Praha: Volvox Globator, 2005, s. 327. Podle mnohých historiků byl Lothar jako kardinál v průběhu vlády tohoto papeže vyloučen z činnosti kurie. Ačkoli se mohl částečně stáhnout do ústraní, jeho podpisy, které připojil k mnohým úředním spisům z tohoto období, dosvědčují jeho stálou přítomnost ve správě papežského státu. MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 418. Podpisy kardinála ze Segni na papežských privilegiích, viz MALECZEK Werner, *Papst und Kardinalskolleg von 1191 bis 1216: Die Kardinäle unter Coelestin III. und Innocenz III.*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1984, s. 364–376.

²³ Srov. *New Catholic encyclopedia*. 2nd ed. Detroit: Gale, 2003, s. 470. Samotné spisy v latině viz INOCENC III., *De Contempu Mundi*, in: PL 217, col. 701–746. INOCENC III., *De Sacro Altaris Mysterio*, in: PL 217, col. 773–916. INOCENC III., *De Quadripartita Specie Nuptiarum*, in: PL 217, col. 921–968. Podrobněji k těmto spisům srov. např. MOORE John C., *Pope Innocent III*, s. 16–24. TILLMANN Helene, *Papst Innocenz III.*, s. 13nn.

²⁴ MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 419.

²⁵ „Lothar a jeho současníci zacházeli s Biblí jako s obrovským dolem skleněných dlaždic, které využívali a uspořádávali do forem jakékoli mozaiky, jaká jim přišla na mysl. Texty neměly jen literární význam, ale i několik duchovních a alegorických významů podle toho, jak dlaždice měnily barvy s měnícím se světlem.“ MOORE John C., *Pope Innocent III*, s. 16.

²⁶ BARRACLOUGH Geoffrey, *The Medieval Papacy*, s. 112. Stanovisko, které vyjadřuje autor *Gest*, tedy že Lothar převyšoval své současníky ve filosofii i teologii, nelze brát doslova vzhledem k chvalořečnickému postoji, který ve svém celku zaujímá tato biografie. Srov. *Gesta*, in: PL 214, col. XVII. Proti myšlence o průměrnosti těchto papežových spisů se staví například James Powell. Podle něj musela hrát určitou roli ve zvolení Inocence hlavou církve i jeho pověst významného autora. VAUSE Corrine J., GARDINER Frank C.

mysterio (De missarum mysteriis) se stala součástí běžně používaného středověkého liturgického díla biskupa Viléma Duranta, *Rationale divinorum officiorum* (1290).²⁷

1.4 Volba

Ještě v den smrti staříckého papeže Celestýna III. se sešli kardinálové v římském Septizoniu k volbě jeho nástupce.²⁸ Přestože měl zesnulý pontifex vybraného nástupce, kardinálové se tehdy rozhodli jinak. Hlavou církve se tehdy stal mladý kardinál ze Segni, jemuž bylo teprve 37 let. Obavy a nejistota, zda je vybraný kandidát vhodný, pominuly podle tradičního podání v okamžiku, kdy se tři bílé holubice snesly do místnosti a usadily poblíž Lothara.²⁹ Tímto znamením se potvrdila správnost volby, a tak 8. ledna 1198 byl zvolen novou hlavou církve. Není nezajímavé uvést znění o průběhu volby od Inocencova životopisce, které zaznamenává ve spise *Gesta Innocentii III papae*: „kardinálové se na něm shodli [...] a když jej zvolili nejvyšším pontifikem, plakal, křičel a bránil se“.³⁰ Dali mu jméno Inocenc.³¹ Za účasti kardinálů, kléru a celého lidu Říma se uskutečnila korunovace nového nejvyššího pontifika, a to v symbolický den 22. února, na nějž připadá svátek Stolce sv. Petra.³²

Neznáme důvody kardinálů, které je vedly k volbě právě Lothara ze Segni. Vzhledem k politické nestabilitě, jež nastala po smrti císaře Jindřicha VI., mohla být rozhodujícím důvodem potřeba silného kandidáta, který by se stal představitelem řádu a autority církve v tehdejší Evropě.³³ Svou roli zajisté sehrály i přednosti budoucího papeže, mezi nimi například pověst uznávaného autora kvalitních spisů, erudovanost a přesvědčivá schopnost jasně vyjadřovat své názory. V neposlední řadě bezesporu i jeho významný původ.³⁴

(eds.), INNOCENT III, *Between God and Man: Six Sermons on the Priestly Office*, Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 2004, s. IX.

²⁷ MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 419.

²⁸ MOORE John C., *Pope Innocent III*, s. 1. Srov. SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 24. Více k průběhu volby, viz HERDE Peter, Election and abdication of the pope: Practice and doctrine in thirteenth century, in: KUTTNER Stephan, PENNINGTON Kenneth (eds.), *Proceedings of the Sixth International Congress of Medieval Canon Law. Berkeley California, 28 July - 2 August 1980* (Monumenta Iuris Canonici Series C: Subsidia, vol. 7), Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1985, s. 411–436.

²⁹ POWELL James M., *The Deeds of Pope Innocent III*, s. 5n.

³⁰ Tamtéž, s. 5. Tento popis je pravděpodobně pojat symbolicky, jako zdůraznění Inocencovy pokory.

³¹ Není známo, proč kardinálové vybrali toto jméno. MOORE John C., *Pope Innocent III*, s. 1.

³² Ke korunovací, viz SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 27–29. Inocenc musel být předtím ještě vysvěcen na kněze. Tak se stalo 21. února 1198. Srov. POWELL James M., *The Deeds of Pope Innocent III*, s. 6. Pozoruhodným prvkem celé ceremonie a podtržením jedinečnosti papeže bylo dosazení na trůn, které náleželo ze všech středověkých autorit pouze nástupci svatého Petra. SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 28.

³³ Mohl být ale také jen kompromisem pro strany, které se v okamžiku volby nebyly schopny dohodnout. Srov. tamtéž, s. 25n.

³⁴ MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 419. Srov. SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 26.

1.5 Význam Inocencova pontifikátu

Inocenc stál v čele církve více než osmnáct let a převýšil svým významem většinu ostatních papežů středověku. Příčiny této výjimečnosti můžeme hledat v jeho pragmatičnosti, rozhodnosti, či politické a právníkové povaze, díky nimž se stal vlivnou osobností a měl možnost podstatně zasahovat do významných politických sporů, ale i jiných záležitostí své doby. Takový pohled však nemůže plně docenit význam Inocence jako papeže.³⁵

Současné bádání pohlíží na jeho pontifikát jako na mnohem komplexnější fenomén, v rámci něhož odhaluje spleť událostí, které jej významně formovaly. Například politická situace v tehdejší Evropě, především spor o císařský trůn po smrti Jindřicha VI. a tím způsobené mocenské vakuum, nabídla Inocenci příhodný prostor pro formování a upevňování papežské autority, kterého by se mu jinak stěžejně dostalo. Neekriticky se také pohlíží na mnohdy značnou nerovnost mezi formulovanou doktrínou a jejím praktickým naplněním,³⁶ stejně jako na neblahé vyústění obou plánovaných křížových výprav, jež se vymkly papežské kontrole. Toto nastíněné hledisko pak nemá umenšit význam papeže Inocence, ale má nám pomoci „umístit jeho pontifikát do perspektivy a naznačit limitace, pod nimiž pracoval“.³⁷

1.6 Heretická hnutí a vznik řádu kazatelů

Mnozí současní autoři se shodují na tom, že měl papež Inocenc III. pozoruhodnou schopnost správně vyhodnotit závažnost situace a zasáhnout vhodným způsobem v klíčových chvílích papežství, evropské politiky, ale i celé církve. Podnikl důležité kroky v době, kdy hrozilo, že se odcizí církvi velké masy věřících, které by přilnuly k hnutím chudoby, jež se odvrátily od církve.³⁸ Jeho boj proti kacířství se ve své nejintenzivnější podobě týkal především hnutí katarů, neboli albigenských (podle města Albi),³⁹

³⁵ BARRACLOUGH Geoffrey, *The Medieval Papacy*, s. 112.

³⁶ Zde se historikové dotýkají především problému podcenění výkonné moci v církevních záležitostech, což se týkalo nejen Inocence, ale dalších papežů. Tamtéž, s. 114.

³⁷ Tamtéž, s. 115.

³⁸ HALAS, František X., *Fenomén Vatikán: idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, s. 174. Papež Inocenc usiloval hlavně o použití mírového přesvědčování. MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 442n. Podařilo se mu také „přivést zpět do lůna církve část valdenských a některé jinověrné sekty vyznávající chudobu: lombardské chudé a humiliáty“. DUBY Georges, *Věk katedrál*, s. 141.

³⁹ Víra katarů se zakládala na dualistickém vidění světa, v němž duchovní stvoření je dobré a vše materiální, včetně lidských těl, je špatné. Neslučitelné s církevním učením bylo i to, že popírali vtělení Ježíše Krista. V praxi to znamenalo odmítnutí svátostí, sňatků a umrtvování těla v extrémním rozsahu. VAUSE Corrine J., GARDINER Frank C. (eds.), INNOCENT III, *Between God and Man*, s. XVIIIIn. Srov. OBERSTE Jörg, *"Křížová výprava" proti albigenským: kacířství a mocenská politika ve středověku*, Praha: Argo, 2014, s. 30–35.

rozmáhajícího se v jihofrancouzském Languedocu. V právní rovině reagoval na herezi dekretem *Vergentis in senium* (1199),⁴⁰ čímž ji srovnal se zločinem urážky majestátu (*crimen laesae maiestatis*) podle římského práva, s odpovídajícím trestem konfiskace majetku.⁴¹ Vypořádáním se s heretickými skupinami byli pověřeni biskupové již na remešském koncilu v roce 1157.⁴² V případě některých hnutí, zejména katarů, nicméně nebyli schopni účinně zakročit.⁴³

Vhodné východisko ze svízelné situace nabídl papeži španělský kanovník Dominik Guzmán,⁴⁴ který poukázal na příčiny selhání dosavadního snažení, podle něj tkvící v bohatství a mravním úpadku duchovenstva a jejich nemožnosti přiblížit se životu obyčejných lidí.⁴⁵ Od roku 1206 pak sám působil jako kazatel v Montpellier. Taktika jeho boje s herezí spočívala ve zřeknutí se okázalosti a v žití apoštolského způsobu života, čímž prokázal, že církev je stále schopná následovat Krista v jeho chudobě.⁴⁶ Důsledným studiem a následnou teologickou disputací pak zamýšlel odhalit mylnost učení bludařských hnutí.⁴⁷ Papež posvětil jeho úmysl a roku 1206 potvrdil činnost skupinky druhů, která kolem něj vznikala.⁴⁸ Jejich nenásilné působení však bylo přerušeno vyhlášením křížové výpravy proti albigenským, jež se změnila v krutou dobývací válku.⁴⁹ Inocenc ji vyhlásil v roce 1209, poté co byl zavražděn papežský legát Pierre z Castelnau, který měl exkomunikovat Raimonda VI., hraběte z Toulouse, obviněného z tolerance a ochrany kacířství.⁵⁰ Svatý stolec ve spolupráci s francouzskými králi pak v letech 1209–1229 vedl křížovou výpravu, jejíž krutost vyvrcholila při masakrech v Béziers a Marmande.⁵¹

⁴⁰ INOCENC III., *Vergentis in senium*, in: PL 214, col. 537–539.

⁴¹ LAMBERT Malcolm, *Středověká hereze*, Praha: Argo, 2000, s. 146.

⁴² BRENONOVÁ Anne, *Kataři. Život a smrt jedné křesťanské církve*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 132.

⁴³ SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, s. 89. V jižní Francii působili proti herezi na příkaz papeže Inocence i cisterciáci, kteří byli spojeni s touto oblastí již od doby Bernarda a Jindřicha z Clairvaux. MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 444. Srov. OBERSTE Jörg, *"Křížová výprava" proti albigenským*, s. 38n. Činnost cisterciáků však končila nezdarem a rostoucí nechtí obyvatelstva k tomuto řádu. Srov. tamtéž, s. 48–51.

⁴⁴ Životopis sv. Dominika sepsán dominikánem Jeanem de Mailly, viz TUGWELL Simon, COUESNONGLE Vincent de, *Early Dominicans: selected writings*, New York: Paulist, 1982, s. 53–60.

⁴⁵ DUBY Georges, *Věk katedrál*, s. 141.

⁴⁶ LAMBERT Malcolm, *Středověká hereze*, s. 144.

⁴⁷ DUBY Georges, *Věk katedrál*, s. 141nn.

⁴⁸ Potvrzení jejich činnosti Inocencem je doloženo pouze z dopisu roku 1206. INOCENC III., *Excursus saeculi tendentis*, in: PL 215, col. 1024–1025. Srov. MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 445.

⁴⁹ Tato kruciáta překonala svým trváním Inocencův pontifikát a její vyhlášení se právně opíralo o dekret *Vergentis in senium*. Vešla do povědomí jako první křížová výprava do křesťanské země. BRENONOVÁ Anne, *Kataři*, s. 132. Srov. OBERSTE Jörg, *"Křížová výprava" proti albigenským*, s. 83–108.

⁵⁰ BRENONOVÁ Anne, *Kataři*, s. 134.

⁵¹ Tamtéž, s. 136.

Společně se čtvrtou křížovou výpravou z roku 1204,⁵² která již na svém začátku vyústila v dobytí Konstantinopole, patří tyto události mezi největší stíny Inocencova pontifikátu.⁵³

V roce 1215 se Dominik vypravil do Říma požádat papeže Inocence III., aby schválil vznik jeho nového řádu, *Ordo praedicatorum* (řád kazatelů), jehož náplní by se stala chudoba a kazatelství. Pontifex stanovil podmínku, podle níž si měli bratři zvolit jednu z již ustanovených řeholí. Dominik a jeho následovníci si zvolili řeholi sv. Augustina, která byla jejich posláním nejbližší.⁵⁴ Řád byl ustanoven až po smrti Inocence papežem Honoriem III. v letech 1216–1217.⁵⁵

1.7 Inocenc a František z Assisi

Podobně jako u Dominika, prokázal Inocenc hluboké porozumění v případě Františka z Assisi a jeho druhů, kteří jej v roce 1210 přišli do Říma žádat o souhlas s jejich konáním a způsobem života.⁵⁶ František Bernardone, syn bohatého obchodníka s látkami, se všeho vzdal, aby mohl žít přímým následováním Kristova evangelia. Doprovázen svými druhy, kteří také přijali za sestru „paní Chudobu“, vytvořil rychle rostoucí hnutí menších bratří (*Fratres minores*).⁵⁷ Assiský biskup Guido však po čase vyjádřil znepokojení z jejich činnosti, a proto se František s několika bratry putuje do Říma k papežskému stolci, aby získal schválení pro svůj řád.⁵⁸

Jak by měl Svatý stolec naložit s touto skupinkou mužů z Assisi a jejich požadavkem naprosté chudoby, jejíž přísnost se zdála být pro člověka neúnosná? Na první pohled se velmi nápadně podobali rozšířeným kacířským hnutím, s nimiž se církev

⁵² Čtvrtá křížová výprava se minula s účinkem již na svém začátku, když křížácké vojsko cestou do Svaté země zaútočilo na Konstantinopol a vyplenilo jej. Srov. např. FINE John V. A., *The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1994, s. 60–63. MCNEAL Edgar H., WOLFF Robert L., *The Fourth Crusade*, in: WOLFF Robert L., HAZARD Harry W., a kol., *A History of the Crusades, Vol. 2, The later Crusades, 1189–1311*, Madison: University of Wisconsin Press, 1969, s. 153–185. V důsledku pádu Konstantinopole a Byzantského císařství vzniklo na tomto území Latinské císařství (1204–1261), jehož prvním císařem se stal Balduin I. Srov. WOLFF Robert L., *The Latin Empire of Constantinople, 1204–1261*, in: WOLFF Robert L., HAZARD Harry W., a kol., *A History of the Crusades, Vol. 2, The later Crusades, 1189–1311*, Madison: University of Wisconsin Press, 1969, s. 187–234.

⁵³ BARRACLOUGH Geoffrey, *The Medieval Papacy*, s. 116.

⁵⁴ TUGWELL Simon, COUESNONGLE Vincent de, *Early Dominicans: selected writings*, New York: Paulist, 1982, s. 55.

⁵⁵ LAMBERT Malcolm, *Středověká hereze*, s. 144.

⁵⁶ Ke vztahu Františka z Assisi s papežstvím 13. století srov. např. COOK Lola Katherine, *Francis of Assisi and the thirteenth-century papacy*, Texas 1978. Diplomová práce na Baylor University.

⁵⁷ K životu a působení toho světce viz CARDINI Franco, *František z Assisi*, Praha: Vyšehrad-Zvon, 1998. Srov. také LE GOFF Jacques, *Svatý František z Assisi*, Praha: Vyšehrad, 2004, s. 31–84.

⁵⁸ LE GOFF Jacques, *Svatý František*, s. 52. Srov. LAWRENCE Hugh, *Dějiny středověkého mnišství*, Praha: Vyšehrad, 2001, s. 243–247.

ne příliš úspěšně potýkala.⁵⁹ Papež ale překvapivě, i přes odmítavý postoj ostatních prelátů papežského dvora, vyšel františkánům vstříc a ústně schválil jejich řeholi, sestávající se pouze z několika evangelijních citátů.⁶⁰ Tímto jednáním Inocenc umožnil, aby se i nová hnutí, požadující následování evangelijní chudoby, mohla rozvíjet pod ochranou církve.⁶¹ Františkáni a dominikáni následně svým působením podstatně zasáhli do mnoha sfér tehdejší společnosti.⁶²

Františkovým hlavním úmyslem nebylo obracení heretiků na pravou víru. Zaměřoval se na hlásání života a utrpení Ježíše Krista, stejně jako na přijetí veškerého stvoření, neboť jej považoval za dobré.⁶³ Rehabilitací hmoty a manuální práce ale také přispěl ke zničení základu učení katarů, kteří odmítali „námahou vlastního těla sloužit hmotě“.⁶⁴ Specifickým způsobem se proměnila i podoba papežství jako instituce. Vyvázáním žebravých řádů ze závislosti na místních církevních institucích a podřízením pouze papežskému stolci, byla posílena jurisdikční moc papeže v rámci církve. Prolomil se tak několik set let sevřený systém struktury církve, v němž mohl každý stupeň této struktury působit pouze na nejbližší nižší stupeň.⁶⁵

1.8 Spor o císařský trůn

Pontifikát papeže Inocence III. byl pevně provázán se soudobým děním v Říši a se sporem o nástupnictví na říšský trůn po smrti Jindřicha VI. Štaufského. V dokumentech vztahujících se k tomuto dění formuloval náš pontifex jedny z nejpodstatnějších myšlenek

⁵⁹ Velmi výraznou podobnost nacházíme především při srovnání františkánů a valdenských. Srov. např. PIKAART Stanley David, *Waldensians and franciscans: A comparative study of two reform movements in the late twelfth and early thirteenth centuries*, Michigan 1971. Diplomová práce na Western Michigan University. Vedoucí práce John Sommerfeldt. Ale také např. HOOSE Adam L., *Orthopraxy and the formation of the early waldensians and franciscans, 1173-1228*, St. Louis 2011. Disertační práce na Saint Louis Univeristy. Vedoucí práce Damian J. Smith.

⁶⁰ LE GOFF Jacques, *Svatý František*, s. 52–56. Podle podání Sv. Bonaventury, uvedeného ve spise *Legenda maior*, papeže přesvědčil argument kardinála Jana od Svatého Pavla: pokud by Svatý Stolec odmítl uznat požadavek Františka, tedy žít v dokonalosti evangelia, neznamenalo by to pochybování o možném následování evangelia a rouhání se Kristu? Srov. POSPÍŠIL Ctirad V. (ed. a překlad některých částí), *Františkánské prameny I.*, Olomouc: MCM, 2001, s. 374.

⁶¹ MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 443. V těchto případech bylo nezbytně nutné rozlišit, zda se jedná o radikální křesťanství v nekonvenční podobě, nebo zda byly překročeny hranice pravověrnosti. SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, s. 88n.

⁶² Odmítnutím majetku a uzavřenosti proměnili tvář tehdejšího mnišství, svou přítomností mezi lidmi vyplnili mezeru v pastorační činnosti církve. K významu mendikantských řádů viz např. LAWRENCE Hugh, *Dějiny středověkého mnišství*, s. 235–241.

⁶³ Srov. Františkův *Chvalozpěv stvoření*, viz POSPÍŠIL Ctirad V., *Františkánské prameny I.*, s. 76n. *Hodinky o utrpení Páně*, viz tamtéž, s. 84–98.

⁶⁴ DUBY Georges, *Věk katedrál*, s. 155n.

⁶⁵ Inocenc rozbil hierarchickou uzavřenost středověké církve, což připravilo cestu k novému vnímání církve „ve smyslu moderního centralistického státu“. SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, s. 89.

svého pojetí papežské moci.⁶⁶ O tom, že volba nového císaře byla pro něj neobyčejně důležitá, svědčí i pozoruhodný soubor veškeré korespondence z let 1198–1209 s touto událostí související, který uspořádala papežská kancelář na příkaz Inocence: *Regestum Innocentii III papae super negotio Romani imperii*.⁶⁷ Stejně tak i on však sehrál významnou roli v celé politické situaci, dokonce do té míry, že je považován za nejdůležitější postavu na jevišti tehdejších evropských dějin - „*verus imperator*“,⁶⁸ pravý nástupce císaře Jindřicha VI.

Nečekaný skon tohoto mocného císaře v září 1197 způsobil zlom v politickém dění doby.⁶⁹ Jeho ambice na ovládnutí Evropy nebyly příliš daleko od reality.⁷⁰ Plánovaným propojením *Regna*, tedy území Sicílie a dnešní jižní Itálie, s Německou říší také ohrožoval papežský stát, který by se v tom případě ocitl v obklíčení dvěma říšemi jednoho panovníka. Inocencovou obranou proti takovému riziku byla snaha vytvořit teritoriální stát ve střední Itálii, který by byl pod přímou vládou papeže. Díky tomu je také často nazýván opravdovým zakladatelem papežského státu, jehož podoba se výrazně nezměnila po více než šest století.⁷¹

Nástupcem na sicilském trůně měl být podle Jindřichova přání jeho syn Fridrich Roger. Regentkou dvouletého panovníka se stala jeho matka Konstancie, která v roce 1198 požádala nového papeže o podporu, přičemž uznala i suverenitu papežského státu.⁷² Na základě tohoto požadavku, ale i některých dalších,⁷³ si po její smrti Inocenc nárokoval regentství.⁷⁴ V Německu však mezi štaufskými knížaty vyvstaly pochybnosti ohledně císařské volby mladičského Fridricha, kterou zesnulý Jindřich VI. původně zamýšlel uskutečnit. Mnohem vhodnější alternativa se jim naskytla ve Filipu Švábském, bratru zesnulého císaře.⁷⁵ Události se ale začaly odvíjet jiným směrem, když se vzápětí zvedla

⁶⁶ O těchto dokumentech pojednáme v druhé části práce.

⁶⁷ Viz KEMPF Friedrich (ed.), *INNOCENT III, Regestum Innocentii III papae super negotio Romani imperii*, Roma: Pontificia Universita Gregoriana, 1947.

⁶⁸ Přízvisko mu přisoudil jeho současník, spisovatel Gervase z Tilbury. SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 50.

⁶⁹ Srov. RAPP Francis, *Svatá říše římská národa německého: od Oty Velikého po Karla V.*, Praha: Paseka, 2007, s. 154–157.

⁷⁰ Plánoval připojit Francii, Anglii, království Aragonské. Kronikáři mluví o „celém světě“, který dlouho dopředu plánoval podrobit své nadvládě. SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 49.

⁷¹ MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 421. Srov. BARRACLOUGH Geoffrey, *The Medieval Papacy*, s. 114.

⁷² Konstancie byla jeho regentkou do své smrti v listopadu 1198. MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 421.

⁷³ Na základě Konstanciiny vůle, dále na základě svého práva jako suveréna a v souvislosti se svou povinností ochraňovat sirotky. MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 422.

⁷⁴ Toho se mu podařilo reálně dosáhnout až kolem roku 1206, protože se proti papeži zvedl na odpor Markward z Anweiler, který ovládl Palermo a podrobil kontrole malého Fridricha. RAPP Francis, *Svatá říše římská*, s. 155.

⁷⁵ Vévoda Filip se nabídl, že zastoupí Fridricha během doby jeho nezletilosti a bez jakýchkoli úmyslů na zmocnění se císařství udrží právoplatnost synovcovy volby. SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 50.

proti volbě Filipa opozice welfské strany a arcibiskupa kolínského se svým kandidátem Otou IV. Brunšvickým. Filip byl zvolen 8. března 1198, Ota 9. července téhož roku. Oba kandidáti měli podporu své strany a dalších významných panovníků tehdejší Evropy. Za Filipem stál francouzský král Filip II. August, naopak na Otově straně byl jeho strýc, král Richard I. Anglický.⁷⁶

Papežovo rozhodnutí, na čí stranu se přikloní, usnadnila hohenštaufská strana na jaře 1199 deklarací ze Špýru,⁷⁷ již vyjadřovala ostře vyjádřený požadavek na papeže, aby se nevměšoval do císařské volby.⁷⁸ Takové ultimátum nemohlo být pro papeže přijatelné. Po pečlivém zvážení obou kandidátů, rozhodl papež v lednu 1201 ve prospěch Oty IV., pod podmínkou, že budou uznány teritoriální požadavky římské církve ve střední Itálii a nadvláda nad Sicílií.⁷⁹ Své rozhodnutí podepřel významným dekretem *Venerabilem* (1202),⁸⁰ jímž deklaroval právo římské církve, aby byla zahrnuta do císařské volby. V případě sporné volby měl papež povinnost posoudit vhodnost kandidátů.

Navzdory předchozímu dění, korunoval v roce 1205 Filipa v Cáchách kolínský arcibiskup Adolf, což papeže přimělo svolit k jednání s Filipem. Kolotoč zvrátů pokračoval zavražděním tohoto štaufského kandidáta v červnu 1208.⁸¹ To obrátilo Inocencovu pozornost opět k Otovi, jenž byl korunován v říjnu 1209. Již v té době se ale mezi nimi objevily náznaky napětí, který vyvrcholily v říjnu následujícího roku Otovým vpádem do Itálie.⁸² Papež byl v této kritické situaci opět nucen změnit směr politiky a podpořil nejpůvodnějšího kandidáta Fridricha II., dědice po císaři Jindřichovi VI. ačkoli tento výběr skrýval nebezpečí sjednocení Německa a Sicílie ve štaufských rukou. Exkomunikací Oty IV. si Inocenc přiklonil na svou stranu německou opozici a tato knížata pak zvolila Fridricha v Norimberku v roce 1211. Nový císař se zdál být ochoten vyhovět papežským

⁷⁶ MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 423. Ve sporu hrál nemalou roli i český kníže Přemysl Otakar I. usilující o královskou korunu, jež mu byla přislíbena za jeho loajalitu vždy jednou, nebo druhou stranou. Srov. např. VANÍČEK Vratislav, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek II, 1197–1250*, Praha: Paseka, 2000, s. 82–87. V roce 1212 pak získává Přemysl od Fridricha II. Sicilského *Zlatou bulu sicilskou*, listinu potvrzující privilegia získané v předchozím boji o říšský trůn od Filipa Švábského. Srov. ŽEMLIČKA Josef, *Zlatá bula sicilská*, in: SOMMER Petr, TŘEŠTÍK Dušan, ŽEMLIČKA Josef a kol., *Přemyslovci: budování českého státu*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 300–307.

⁷⁷ Latinský text Deklarace, viz KEMPF Friedrich (ed.), INNOCENT III., *Regestum Innocentii III papae*, s. 33–38.

⁷⁸ RAPP Francis, *Svatá říše římská*, s. 156.

⁷⁹ Papež posoudil požadavky obou kandidátů na tajné konzistoři v lednu 1201. MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 423. Dokumentem *Deliberatio* se přiklonil na stranu Oty IV. Viz INOCENC III., *Deliberatio*, in: PL 216, col. 1025–1031.

⁸⁰ INOCENC III., *Venerabilem*, in: PL 216, 1065–1067. Tento dekret byl později zahrnut do *Corpus Juris Canonici*.

⁸¹ Jednalo se pouze o osobní spor. RAPP Francis, *Svatá říše římská*, s. 156.

⁸² Ota se spojil se svým strýcem, anglickým králem Janem Bezzemkem, jehož pohánělo nepřátelství k Římu. MUNDY, John Hine, *Evropa vrcholného středověku 1150–1300*, Praha: Vyšehrad, 2008, s. 234.

požadavkům a učinil mnohé ústupky církvi.⁸³ Papež Inocenc zemřel v létě roku 1216, a tak se nedožil dalších kroků rozporuplného vládce, zvaného *stupor mundi* („úžas světa“),⁸⁴ prohlubujícího šlépěje svého otce.

1.9 Snaha o reformu a Čtvrtý lateránský koncil

Inocencův pontifikát byl ve svém celku protkán snahou o reformu. Již první kroky, které nový papež podnikl, vedly k reorganizaci aparátu římské kurie. Bylo na místě zefektivnit její činnost a eliminovat korupci. Bez nezbytných finančních zdrojů, kterými Svatý stolec nedisponoval, však toto úsilí mohlo přinést pouze dílčí úspěchy.⁸⁵ Inocenc se ale nezaměřoval pouze na proměnu papežského státu. Jeho reformní snahy vyústily v největší koncil středověku, který svolal již v dubnu 1213 bulou *Vineam Domini Sabaoth*.⁸⁶ Čtvrtý lateránský koncil zasedal 11., 20. a 30. listopadu 1215 a svým významem, hojnou účastí, ale i svými výsledky překonal předchozí středověké církevní sněmy.⁸⁷

Ve výsledných sedmdesáti koncilních dekretech se řeší, podle Inocencova přání, všechny závažné problémy. Pozornost se obracela zejména k disciplinárním záležitostem kleriků, jejich pastoračním povinnostem, kazatelské činnosti a s tím spojenému zvýšení vzdělání.⁸⁸ Kánon 21 obsahuje nařízení, aby každý dospělý křesťan minimálně jednou do roka přistoupil ke svaté zpovědi a přijal o Velikonocích eucharistii.⁸⁹ Tomu, kdo by se zdráhal takto učinit, bude zakázán vstup do kostela a po smrti odepřen křesťanský pohřeb. V souvislosti s naléhavou otázkou heretických proudů, se projednávalo také odsouzení bludů a obranný boj proti nim.⁹⁰ Hned v první kapitole koncilních dokumentů je uvedeno koncilní vyznání víry zaměřené proti heretickým učením. Text vyznání je podstatný v tom, že obsahuje termín *transsubstantiatio* (přepodstatnění),⁹¹ klíčový pojem pro vývoj

⁸³ Ústupky byly formulovány v Zlaté bule z Egeru 12. 7. 1213, která nahradila Konkordát Wormský. Zahrnovala mimo jiné uznání svobodné biskupské a opatské volby bez královské účasti a císař přislíbil pomoc při potlačování hereze. MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 425.

⁸⁴ K Fridrichově vládě viz např. RAPP Francis, *Svatá říše římská*, s. 157–168.

⁸⁵ BARRACLOUGH Geoffrey, *The Medieval Papacy*, s. 115.

⁸⁶ Podle jeho vlastních slov, Inocenci leží na srdci především dvě věci: obnova Svaté země a reforma univerzální církve. Viz. INOCENC III., *Vineam Domini Sabaoth*, in: PL 216, col. 824 A.

⁸⁷ Srov. JEDIN Hubert, *Malé dějiny koncilů*, Praha: ÚCN-Česká katolická Charita, 1990, s. 37n.

⁸⁸ Tamtéž, s. 37.

⁸⁹ DENZINGER Heinrich, *Enchiridion symbolorum: definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Freiburg: Herder, 1976, (dále jen DS) 812.

⁹⁰ Na koncilu byla odsouzena nauka Jáchyma z Fiore a Amalrika z Bene, viz kánon 2, DS 803-808.

⁹¹ „Una vero est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur, in qua idem ipse sacerdos et sacrificium Iesus Christus, cuius corpus et sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis et vini veraciter continetur, transsubstantiatis pane in corpus, et vino in sanguinem potestate divina: ut perficiendum mysterium unitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro.“ DS 802.

eucharistické teologie.⁹² V kánonech 67–70 také nacházíme ustanovení určená židům, která jim nařizují nosit odlišný oděv od oděvu křesťanů, aby se tak zamezilo neúmyslným poměrům mezi muži a ženami těchto dvou skupin. Další se týkají také nepřiměřené lichvy, zákazu obsazování židů do čela veřejných úřadů a zákazu praktikování starých obřadů židy obrácenými na křesťanství.

Ve výsledcích koncilu se odráží spolupráce mezi papežem a koncilními biskupy, která byla pro jeho úspěch nezbytná.⁹³ Učiněná rozhodnutí měla být teprve začátkem změn v církvi. Všechny své úmysly však papež Inocenc nestihl uskutečnit, neboť zemřel v Perugii 16. července 1216.⁹⁴

⁹² Krátce k vývoji významu transsubstanciačního modelu viz např. POSPÍŠIL Ctirad V., Jan Hus a transsubstanciacie z hlediska dogmatické teologie, in: *Acta Universitatis Carolinae Theologica*, 2015, roč. 5, č. 1, s. 12–21.

⁹³ SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 101.

⁹⁴ GELMI Josef, *Papežové*, s. 118.

2 Několik aspektů pojetí papežské moci u Inocence III.

2.1 *Unum corpus in Christo*

Idea jednoho těla v Kristu⁹⁵ má své kořeny již v teologii apoštola Pavla. Objevuje se v listě Římanům: „my, ač je nás mnoho, jsme jedno tělo v Kristu“ (Řím 12,5), taktéž v listě Efezským (Ef 4–5) a nejhojněji ve 12. kapitole listu Korintským (1 Kor 12, 12–25), kde Pavel hovoří o darech Ducha, které jsou rozmanité a plní rozličné funkce, stejně jako údy lidského těla. V Inocencově koncepci představuje církev mystické tělo Ježíše Krista,⁹⁶ jež je s ním spojeno v jednu osobu. Jednotu mezi údy tohoto těla a samotným Kristem vytváří svátost eucharistie. Všichni, kdo v ni věří, jsou skrze ni sjednoceni s Božím Synem.

Přestože myšlenku *unum corpus in Christo* nenacházíme v Inocencových spisech velmi často, stala se základem pro vytváření dalších formulací, zvláště pak těch, co se dotýkají otázky papežského primátu.⁹⁷ První výrazné projevy této koncepce nacházíme už ve spisech Inocencova kardinálského období. Ekleziologické dílo *De quadripartita specie nuptiarum* se zaměřuje především na rozvíjení symboliky žalmu 45, v němž dominuje motiv královské dcery, snoubenky. Inocenc ji ztotožňuje s církví, jejímž snoubencem je Ježíš Kristus, a zdůrazňuje jednotu mezi nimi.⁹⁸ Další spis, *De missarum mysteriis*,⁹⁹ obsahuje motiv sjednocení Božího Syna a jeho církve skrze svátost eucharistie. S Kristem jsou propojeni všichni, kdo vírou v tuto svátost zachovávají „jednotu Ducha, spojení svazkem pokoje“ (Ef 4, 3):

„Unus et idem est Filius Dei, qui de coelo descendit, Filius hominis qui ascendit in coelum Iesus Christus, cui tamquam suo capiti cuncta membra corporis connectuntur, omnes qui per fidem huius sacramenti servant „unitatem Spiritus in vinculo pacis“. Et sicut unum corpus, una persona, unus Christus (caput) cum suis membris in coelum ascendit, dicitque gratulabundus gloriosam Deo repraesentans Ecclesiam: „Haec nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea“, et ostendens secum lila in unam convenisse personam.“¹⁰⁰

⁹⁵ K tomuto tématu především viz MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato dal XI al XV secolo: Corso monografico*, Roma: Pontificia Università Lateranense, 1970–1971, s. 89–92.

⁹⁶ Ve 4. a 5. století používali papežové motiv hlavy a údů k vyjádření vztahu mezi římskou církví a ostatními církvemi. SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, s. 97. Teologická doktrína o církvi jako o mystickém těle Kristově, kterou používá Inocenc, se objevuje již u teologů 12. století.

⁹⁷ MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 90.

⁹⁸ Tamtéž, s. 89.

⁹⁹ Tento teologický traktát, sepsaný kardinálem Lotharem v letech 1195–1197, se zaměřuje na téma mše, liturgických modliteb, obětího charakteru a o přítomnosti Těla a Krve Ježíše Krista. O’CONNOR James, T., *The Hidden Manna: A Theology of the Eucharist*, San Francisco: Ignatius Press, 2005, s. 184.

¹⁰⁰ INOCENC III., *De Sacro Altaris Mysterio*, in: PL 217, col. 886 D.

Pozoruhodnou alegorii, dále rozšiřující motiv Kristova mystického těla, jímž je církev, nacházíme v jednom z papežových kázání.¹⁰¹ Zde pontifex přirovnává církev k Evě, první ženě.¹⁰² A jako byla tato žena utvořena z boku prvního člověka, podobně byla církev utvořena z boku umírajícího Spasitele, který visel na dřevě kříže. Jejich jednoty se však liší: první muž a žena byli dva v jedné přirozenosti, Kristus a církev jsou však dva v jedné osobě:

„De latere primi Adae dormientis formata est Eva, de latere secundi Adae morientis formata est Ecclesia. Protoplastus et Eva fuerant duo in carne una, Christus et Ecclesia duo sunt in corpore uno. Illi duo in una natura, isti duo in una persona.“¹⁰³

2.1.1 Užití koncepce *unum corpus in Christo* ve světské záležitosti

V srpnu 1198 zasahuje nový pontifex do vyhrocených sporů mezi Francií a Anglií, probíhajících v letech 1194 až 1199.¹⁰⁴ Inocenc vysílá papežského legáta Petra z Capuy, aby jednal s francouzským králem ohledně třech záležitostí: uspořádání křížové výpravy, zacházení s královnou Ingeborg¹⁰⁵ a ujednání míru mezi válčícími zeměmi - Francií a Anglií.¹⁰⁶

Po prohře křížáckých vojsk (1187) se vrátil Jeruzalém pod muslimskou nadvládu,¹⁰⁷ na což reagovala křesťanská Evropa třetí křížovou výpravou. Poté, co nešťastně zahynul císař Fridrich I., se stali vedoucími osobnostmi kruciáty králové Filip II. August a Richard Lví Srdce.¹⁰⁸ Francouzský král v roce 1191 využil svého spěšného

¹⁰¹ INOCENC III., *Sermo IV*, in: PL 217, col. 327–334.

¹⁰² MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 90.

¹⁰³ In: PL 217, 332 BC.

¹⁰⁴ Vztahy mezi zmíněnými dvěma zeměmi v posledních dvaceti letech 12. století kolísaly mezi spojenectvím a válečným stavem. Francouzský král Filip II. uzavřel v roce 1180 mírovou smlouvu s Jindřichem II. Plantagenetem o vzájemné pomoci. Rivalita v rodině anglického panovníka, kterou se Filip nezdráhal více rozněcovat, mu pak o sedm let později pomohla spojit se s jeho synem Richardem Lví Srdce, jenž jej v listopadu 1188, k velkému překvapení svého otce, uznal za svého lenního pána. Totéž byl nucen udělat o půl roku později, těsně před svou smrtí, i sám Jindřich II. EHLERS Joachim, MÜLLER Heribert, SCHNEIDMÜLLER Bernd (eds.), *Francouzští králové v období středověku: od Oda ke Karlu VIII. (888–1498)*, Praha: Argo, 2003, s. 149–152.

¹⁰⁵ Sňatek Filipa II. s Ingeborg, sestrou dánského krále, byl politickým aktem upevňujícím společný postup Francie a Dánska proti Anglii. Téměř ihned po svatbě ale královnu zavrhl a našel vhodnou náhradnici v Anežce z Merana. Ingeborg však pohotově zareagovala, když se obrátila na papeže (nejprve Celestýna III., následně Inocence III.) a získala si jeho podporu. Tento spor pak poměrně silně formoval vztahy mezi francouzským královstvím a papežským stolcem, především za Inocence III. Situace se mírně uklidnila po smrti Anežky v srpnu 1201, Filip ale svou manželku Ingeborg nikdy plně nepřijal zpět. BALDWIN John W., *The Government of Philip Augustus: Foundations of French Royal Power in the Middle Ages*, Berkeley, Los Angeles: University of California Press, 1991, s. 82–87. Srov. MOORE John C., *Pope Innocent III*, s. 58–63.

¹⁰⁶ BALDWIN John W., *The Government of Philip Augustus*, s. 93.

¹⁰⁷ Srov. např. BRIDGE Antony, *Křížové výpravy*, Praha: Academia, 1995, s. 146–149. Také však HROCH Miroslav, HROCHOVÁ Věra, *Křížáci ve Svaté zemi*, Praha: Mladá fronta, 1996, s. 149–159.

¹⁰⁸ EHLERS Joachim, MÜLLER Heribert, SCHNEIDMÜLLER Bernd (eds.), *Francouzští králové v období středověku*, s. 150.

návratu do Paříže k jednání s Janem, bratrem anglického krále. Měl v úmyslu získat normanskou oblast. Jeho plánu nahrávaly okolnosti, neboť Richard Lví Srdce byl na zpáteční cestě ze Svaté země uvězněn císařem Jindřichem VI. pro urážku jistého babenberského vévody. Po jeho propuštění vzplanula mezi Francií a Anglií válka.¹⁰⁹ S úmyslem zabezpečit mír mezi znesvářenými zeměmi píše náš pontifex v srpnu 1198 církvi do Francie list, do něhož zakomponoval opět jeden ze svých ekleziologických motivů. Tímto dopisem zamýšlí ospravedlnit vyslání papežského legáta.¹¹⁰

„Cum autem omnes unum corpus simus in Christo, singuli autem alterius membra, sic per singulos, cum oportet, iniunctae nobis sollicitudinis onera dispensamus, ut cum alter alterius onera supportarit, a singulis lex Christi laudabiliter impleatur. Non enim in uniformitate corporis Christi, quod est ecclesia, sicut in humani corporis constitutione segregatio partium generat sectionem, sectio vero mortem vel deformitatem inducit: immo segregatio, in obedientiae virtute consistens, unitatis est signum, unitas vero verum est inditium caritatis, per quam multitudinis credentium erat, sicut legitur, cor unum et anima una.“¹¹¹

Papež, podle svých slov, nemůže nést břemeno veškeré starostlivosti pouze sám na sobě, a jelikož jsou všichni jedním tělem v Kristu, je možné rozdělit toto břímě na jednotlivce. Pokud i v odloučení setrvají části Kristova mystického těla v poslušnosti, značí to jednotu, která je ukazatelem pravé lásky.

2.1.2 Papež jako hlava křesťanstva

Již v posledně uvedené formulaci vystupuje do popředí otázka papežského primátu,¹¹² která v doktríně Inocence III. vychází z myšlenky *unum corpus in Christo* jako ze svého základu.¹¹³ Kristus, hlava církve, ustanovil apoštola Petra svým vikářem, zástupcem na zemi, a nástupcem v učitelském úřadě: „Solum Petrum substituit sibi Dominus et in officio vicarium et in magisterio successorem.“¹¹⁴ Tato slova adresoval římský pontifex konstantinopolskému patriarchovi v dopise z 12. listopadu 1199. Inocenc III. ve vztahu k Byzanci silně prosazoval koncepci o papežském primátu a usiloval taktéž o návrat řecké církve k její „matce“, římské církvi. Soudobý patriarcha, Jan X. Kamateros

¹⁰⁹ Nakonec v lednu 1199 byl francouzský král nucen zahájit mírová jednání a učinit mnohé ústupky vůči Anglii. O dva měsíce později zemřel jeho protivník, Richard Lví Srdce, a Filip II. byl tak některých ústupků zproštěn. Tamtéž, s. 151n.

¹¹⁰ MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 90.

¹¹¹ INOCENC III., *Licet commissa nobis*, in: PL 214, col. 319 BC.

¹¹² K dějinám papežského primátu ve vrcholném a pozdním středověku viz např. SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, s. 83–129.

¹¹³ MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 90.

¹¹⁴ INOCENC III., *Apostolicae sedis primatus*, in: PL 214, col. 760 D.

(1198–1206), odmítal takové pojetí se slovy, že to byla římská církev, kdo se odtrhl - svým heretickým učením a doplňováním vyznání víry.¹¹⁵

Jestliže je tedy papež nástupcem apoštola Petra, je také ustanoven pastýřem Kristova stáda. V Inocencově doktríně tomu odpovídá titul: *christianitatis caput et magister* (hlava a učitel křesťanství).¹¹⁶

Pojetím papeže, který stojí v čele celé církve, se Inocenc zabýval hned zpočátku svého pontifikátu. Na tomto konceptu pak dále stavěl a upevňoval doktrínu papežské moci v církvi. V květnu 1198 napsal list králi Anglie, aby znovu ustanovil mír.¹¹⁷ Na počátku listu se objevuje další formulace o církvi, snoubence Kristově podobající se lilii, která je posilována ve svých strastech a obtížích. Do jejího čela byl skrze božské uspořádání dosazen papež:

„Ecclesiam suam, quam per Salomonem Dominus et amicam et sponsam frequenter appellat, flori lilii eleganti quadam et quasi expressa similitudine coaptavit. [...] Unde sibi merito comparatur ecclesia, sponsa Christi, quae, tribulationibus multis impertitur, tunc potissimum in soliditate fidei pro tuenda iustitia roboratur et in ipsis functionibus adversaturque molestiis constantior et firmior invenitur. Nos vero, quos ad eius regimen quamquam non suffragantibus meritis divina providit dispositio eligi et assumi, illam concepimus firmiter voluntatem, ut neque mors neque vita ab amplexu nos posuit seu observatione iusticie revocare.“¹¹⁸

2.2 *Vicarius Christi*

Již v předchozích kapitolách práce jsme uvedli mnohé aspekty, které napomohly zařadit pontifikát Inocence III. mezi nejzásadnější období středověkého papežství. Jednou z klíčových záležitostí jeho působení byla zajisté také proměna papežského titulu, který zaznamenal posun od tradičního *vicarius Petri* (vikář Petrův) k *vicarius Christi* (vikář Kristův).¹¹⁹ První zmíněný titul se objevoval již v prvních staletích křesťanství. Zvláštní důraz na něj položil zejména papež Lev I. Veliký (440–461): papež je náměstkem apoštola

¹¹⁵ KOLBABA Tia M., Byzantine Perceptions of Latin Religious „Errors“: Themes and Changes from 850 to 1350, in: LAIOU Angeliki E., MOTTAHEDEH Roy P. (eds.), *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World*, Washington, D. C.: Dumbarton Oaks, 2001, s. 127n. Byzanc za pontifikátu Inocence III. srov. např. ZÁSTĚROVÁ Bohumila (ed.), *Dějiny Byzance*, s. 274–284.

¹¹⁶ MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 91. „[...] vos ejus pertinaciter magisterio subduxistis quem Salvator noster universalis Ecclesiae caput constituit magistrum, inquires, ad eumdem: ‚Tu vocaberis Cephas‘ (Joan. 1).“ INOCENC III., *Licet nactenus elongati*, in: PL 215, col. 1233 A.

¹¹⁷ O tomto sporu jsme již pojednali, viz výše (pozn. 104).

¹¹⁸ INOCENC III., *Ecclesiam suam*, in: PL 214, col. 196 BC.

¹¹⁹ K dějinám titulu *vicarius Christi* především viz MACCARRONE Michele, *Vicarius Christi: Storia del Titolo Papale*, Roma: Lateranum, 1952.

Petra a ten je náměstkem samotného Ježíše Krista. Nástupci Lva I. na Svatém Stolci pak podle uvedeného pojetí chápali svůj úřad téměř až do konce 12. století.¹²⁰

S nástupem Inocence III. do čela církve došlo k upozadění a následně ke ztrátě významu titulu *vicarius Petri*. Dosud náležel hlavě církve, ve spisech tohoto pontifika se však neobjevuje. Na druhou stranu Inocenc záměrně vyzdvihl hodnotu titulu *vicarius Christi*, když trval na tom, že papež je sice nástupcem Petra, ale náměstkem Krista.¹²¹

2.2.1 *Vicarius Christi* u předchůdců Inocence III.

Inocenc i v případě prohloubení doktríny o papeži jako vikáři Kristově zřetelně vychází z myšlenek svých předchůdců v úřadě.¹²² Jako příklad můžeme uvést například Řehoře VII. (1073–1085),¹²³ který se zaměřoval na problematiku ideje papežského primátu. Podle jeho pojetí byl římský pontifex „současný Petr na zemi“.¹²⁴ Ve formulaci své doktríny o Kristově vikáři navázal Inocenc III. na Bernarda z Clairvaux. Tento cisterciácký teolog adresoval svá slova jednomu z Inocencových předchůdců v papežském úřadě, Evženovi III. (1145–1153).¹²⁵ Podle nich je Petr jediným náměstkem Krista, „který stojí v čele ne jednoho, nýbrž mnoha národů“.¹²⁶ Ostatní náměstkové Kristovi (tj. ostatní biskupové) řídí pouze vlastní církve. Svá slova podepřel úryvkem z Písma, který popisuje setkání vzkříšeného Ježíše s učedníky na břehu Tiberiadského jezera. Ve chvíli, kdy apoštolové rozpoznávají, že před nimi stojí Pán, vrhá se Petr do vody, zatímco ostatní přijíždí ke Kristu, stojícímu na břehu, na svých lodích (Jan 21, 7–8). Z toho Bernarda vyvozuje, že Petr je určen k vedení celé církve, ne pouze jedné z lodí:

„Nempe signum singularis pontificii Petri, per quod non navem unam, ut caeteri quique suam, sed saeculum ipsum suscepit gubernandum. Mare enim saeculum est; naves, Ecclesiae. [...] Ita cum quisque caeterorum habeat suam, tibi una commissa est grandissima navis; facta ex omnibus ipsa universalis Ecclesia, toto orbe diffusa.“¹²⁷

¹²⁰ SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, s. 35.

¹²¹ MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 94.

¹²² MACCARRONE Michele, *Vicarius Christi*, s. 109.

¹²³ Papež Řehoř VII. byl známý díky svým reformním snahám, jimiž usiloval o obnovu církve (konkrétně o eliminaci simonie, manželství kněží a laické investitury). Podle jeho pojetí obdržel Petrův nástupce nejvyšší moc na zemi v soudech duchovních, ale byl také knížetem nad pozemskými říši. Srov. např. FISCHER-WOLLPERT Rudolf, *Malý teologický slovník*, s. 219–222.

¹²⁴ SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, s. 94.

¹²⁵ Spis *De consideratione* byl určen Evženovi III., prvnímu pontifikovi z řádu cisterciáků. Tento pontifex byl žákem Bernarda z Clairvaux a za svého pontifikátu mimo jiné vyhlásil křížovou výpravu, k níž jeho učitel všeobecně horlivě vyzýval, ale která skončila neúspěchem. Srov. FISCHER-WOLLPERT Rudolf, *Malý teologický slovník*, s. 228n.

¹²⁶ SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, s. 95.

¹²⁷ BERNARD Z CLAIRVAUX, *De consideratione*, in: PL 182, col. 752 BC.

Nutno podtrhnout, že Bernard uvažuje o papežově výsadním postavení ve smyslu duchovně-charismatickém. Pontifex by měl být inspirací pro ostatní a svěřený úřad má využívat ke službě, nikoli k vládě.¹²⁸

2.2.2 *Vicarius Christi* v pojetí Inocence III.

Koncept papeže jako vikáře Kristova, představuje jeden z nejdůležitějších a nejhojněji zastoupených ekleziologických motivů ve spisech Inocence III. Novou formulací doktríny o papežském primátu dosahuje titul nejvyšší hlavy církve dalšího stupně v rámci svého vývoje. Mimořádný význam tohoto pontifika tkví hlavně v užívání titulu *vicarius Christi*, který od této doby náleží pouze nejvyšší hlavě církve.¹²⁹ Inocenc prohloubil tento titul v jeho teologickém základu, což nutně vedlo k vyvstání potřeby ujasnit formulaci o *potestas vicaria* (vikářské moci).¹³⁰

První zmínky o papeži jako vikáři Kristově se u Inocence objevují již v díle *De missarum mysteriis*. Zde, ještě jako kardinál, hovoří o tomto titulu jako o titulu vlastním nejvyššímu pontifikovi, přestože si je vědom, že jej užívají i biskupové a kněží.¹³¹ V době papežské vlády pak vyvíjí svou doktrínu zejména při příležitostech přeložení biskupů z jednoho místa do druhého. Papeži náleží právo rozpustit duchovní manželství biskupa a jeho církve, neboť to vyplývá z výsad vikáře Božího, který je investován božskou mocí.¹³²

Příležitostným užitím titulu *vicarius Dei* (vikář Boží) Inocenc nezamýšlel ještě více povýšit papežský titul.¹³³ Aplikace tohoto spojení vždy závisela na kontextu, zejména se jeho výskyt vázal na použití biblických výroků, které odkazovaly na samotného Boha. Protože jedině Bůh může rozvázat duchovní manželství biskupů, vystupuje zde papež jako pravý vikář pravého Boha („*veri Dei vere vicarius*“).¹³⁴ „*Cum not humana sed divina fiat auctoritate quod in hac parte per summum pontificem adimpletur, qui non puri hominis,*

¹²⁸ SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, s. 96.

¹²⁹ Termín *vicarius Christi* se v raném středověku vztahoval mimo papeže i na všechny ostatní biskupy, do 11. století i na krále. Tamtéž, s. 97. Inocencova formulace viz dopis konstantinopolskému patriarchovi z roku 1199. In: PL 214, 760 A.

¹³⁰ MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 93. MACCARRONE Michele, *Vicarius Christi*, s. 109.

¹³¹ Tamtéž, s. 110.

¹³² Tamtéž, s. 111.

¹³³ MACCARRONE Michele, *Innocent III Did Not Claim Temporal Power*, in: Powell, James M. (ed.), *Innocent III: Vicar of Christ or Lord of the World?*, Washington, D. C.: The Catholic University of America Press 1994, s. 76.

¹³⁴ MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 94. Jedině zástupce Boha pak může na zemi svázat a rozvázat duchovní manželství biskupa s jeho církví. Srov. SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, s. 103.

sed veri Dei vere vicarius appellatur.“¹³⁵ Oba termíny, *vicarius Christi* i *vicarius Dei*, Inocenc používá ekvivalentně. Ale první jmenovaný se u něj objevuje o poznání častěji, není vázán výlučně na citáty z Písma, tedy představuje pravý papežský titul.¹³⁶

Do nástupu Inocence III. na Svatý Stolec byl nejvyšší pontifex nazýván vikářem Petrovým (*vicarius Petri*). Papež Inocenc však cílevědomě nahrazuje tradiční titul pojetím papeže jako Kristova vikáře (*vicarius Christi*).¹³⁷ Již v srpnu roku 1198 uvádí tento koncept v jednom ze svých listů, když jedná o přeložení biskupa z dnešní Faenzy do Pavie. Papež je sice následovníkem prvních apoštolů, není však náměstkem apoštola ani jiného člověka, nýbrž samotného Krista: „Nam quamvis simus apostolorum principis successores, non tamen eius aut alicuius apostoli vel hominis, sed ipsius sumus vicarii Jesu Christi.“¹³⁸

2.2.3 Otázka světské moci papeže

Proměna dosavadního papežského titulu se stala podstatnou součástí vývoje doktríny o Kristově vikáři, jenž probíhal od 12. století. Posun doktríny vyvolal i nemálo nových otázek na poli teologie ohledně papežské moci. Ta nejzávažnější se dotýkala papežské moci: obdržel papež jako vikář Krista všechnu moc, kterou měl Kristus při svém pozemském působení?¹³⁹ Závažné důsledky, které vyplývaly z jedné, či druhé přímé odpovědi, udržovaly naživu polemiku vedenou teology a kanonisty nejen ve vrcholném středověku.¹⁴⁰ Tradiční učení církve, zakořeněné již v *Závěti dvanácti patriarchů*, u papeže Lva Velikého či u Gelasia I.,¹⁴¹ připisovalo Ježíši Kristu pozemskou moc nejen duchovní, ale i světskou. Jeho základ tvořila analogie mezi Kristem a starozákonní postavou Melchisedecha - kněze a krále zároveň (Gen 14, 18–19; Žid 5, 6).¹⁴² V rozmezí od 13. do

¹³⁵ Z listu, v němž pojednává o přeložení biskupa z Faenzy do Pavie. INOCENC III., *Sacra docente Scriptura*, in: PL 214, col. 292 A. Podobné formulace se nacházejí v dalších papežových listech. Dvě vyjádření byla začleněna do *Dekretů Řehoře IX.* a stala se důležitými při zkoumání vývoje doktríny o vikáři Kristově. MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 93.

¹³⁶ Tamtéž, s. 94.

¹³⁷ Titulem *vicarius Petri* se označovali papežové už od doby Lva I. (440–461). Srov. SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, s. 35–37.

¹³⁸ In: PL 214, col. 292 A. Taktéž jej použil již v kázání u příležitosti svého posvěcení (22. 2. 1198). INOCENC III., *Sermo II: In consecratione pontificis maximi*, in: PL 217, col. 658 A.

¹³⁹ Srov. MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 98n.

¹⁴⁰ Tentýž problém vyvstává během pontifikátu Pia XI. při ustanovení slavnosti Krista Krále v roce 1925. MACCARRONE Michele, *Innocent III Did Not Claim Temporal Power*, s. 76n.

¹⁴¹ O Kristu jako pravém pozemském králi a knězi hovoří papež Gelasius například ve spise *De Anathematis Vinculo*. Před příchodem Ježíše na svět byli lidé, kteří v sobě spojovali kněžskou i královskou moc, například Melchisedech. Avšak po Kristu si již žádný král nenárokoval kněžství a žádný kněz nepožadoval královskou moc, přestože kněží jako Kristovy údy, podle jeho slov obdrželi určitým způsobem obojí. GELASIUS I., *Tomus De Anathematis Vinculo*, in: PL 59, 108n. Nicméně i po Kristu používali císaři titul nejvyššího kněze (*pontifex maximus*), čemuž Gelasius patrně nevěnoval pozornost. DVORNÍK František, Pope Gelasius and Emperor Anastasius I, in: *Byzantinische Zeitschrift*, 1951, roč. 44, s. 114.

¹⁴² MACCARRONE Michele, *Innocent III Did Not Claim Temporal Power*, s. 77.

16. století bylo na základě doktríny o Kristově světské pozemské vládě přijímáno i přesvědčení o duchovní a světské moci papeže.¹⁴³

Papež Inocenc III. se ale v případě titulu *vicarius Christi* ještě nevěnoval přesnému určení vztahu mezi mocí Krista a mocí jeho zástupce na zemi, přestože hovoří o Kristu jako o pravém pozemském králi.¹⁴⁴ V tomto ohledu udržoval slavné učení papeže Gelasia I. (492–496) o dvou mocích (neboli o dvou mečích) vládnoucích ve světě: o té, která náleží kněžím, a druhé, která náleží králům.¹⁴⁵ Svou koncepci moci formuloval Gelasius I. v dopise byzantskému císaři Anastasiovi I. v roce 494:

„Duo sunt quippe, imperator auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra pontificum, et regalis potestas. In quibus tanto gravibus pondus est sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus hominum in divino reddituri sunt examine rationem.“¹⁴⁶

Inocenc III., na počátku svého pontifikátu, sám uvedl v jednom ze svých listů obrazné pojetí vztahu mezi papežskou a královskou mocí.¹⁴⁷ Tyto dvě autority připodobnil ke dvěma světélům, které Bůh upevnil na obloze při stvoření světa. Větší, vládnoucí dni, má znázorňovat papežskou moc, které byla svěřena vláda nad lidskými dušemi. Menší světlo, předsedající noci, představuje moc královskou, která vládne nad lidskými těly. Královská moc, stejně jako Měsíc, odvozuje svou důstojnost a nádheru od té papežské, tedy od Slunce:

„Sicut universitatis conditor Deus duo magna luminaria in firmamento coeli constituit, luminare majus, ut praeesset diei, et luminare minus, ut nocti praeesset; sic ad firmamentum universalis Ecclesiae, quae coeli nomine nuncupatur, duas magnas instituit dignitates: majorem, quae quasi diebus animabus praeesset et minorem, quae quasi noctibus praeesset corporibus: quae sunt pontificalis auctoritas et regalis potestas. Porro sicut luna lumen suum a sole sortitur, quae re vera minor est illo quantitate simul et qualitate, situ pariter et effectum: sic regalis potestas ab auctoritate pontificali suae sortitur dignitatis splendorem; cuius conspectui quanto magis

¹⁴³ Tamtéž, s. 76.

¹⁴⁴ Co se týká moci Ježíše Krista na zemi, zde se Inocenc drží pojetí Huguccia z Ferrary a svých současníků a o Kristu jako pravém Králi mluví ve svých spisech velmi často. MACCARRONE Michele, *Innocent III Did Not Claim Temporal Power*, s. 77.

¹⁴⁵ K doktríně o dvou mocích srov. např. DVORNÍK František, *Pope Gelasius and Emperor Anastasius I*, s. 111–116. KIELY Philip, *Duo sunt: The historical and intellectual foundations of the medieval 'two powers' principle of government*, Durham 2005. Diplomová práce na Durham University. Srov. ULLMANN Walter, *Gelasius I. (492–496): Das Papsttum an der Wende der Spätantike zum Mittelalter*, Stuttgart: Anton Hiersemann, 1981.

¹⁴⁶ GELASIIUS I., *Famuli vestrae pietatis*, In: PL 56, col. 634 AB. Anglický překlad viz BURNS J. H., *The Cambridge history of medieval political thought c. 350–c. 1450*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991, s. 289n. Srov. ROBINSON James H., *Readings in European History: A Collection of Extracts from Sources Chosen with the Purpose of Illustrating the Progress of Culture in Western Europe Since the German Invasions*, Boston: Ginn and Company, 1905, s. 72n.

¹⁴⁷ INOCENC III., *Sicut universitatis conditor*, in: PL 214, col. 377–378.

inhaeret, tanto majori lumine decoratur; et quo plus ab ejus elongatur aspectu, eo plus proficit in splendore.“¹⁴⁸

I když byla důstojnost světské moci podle jeho slov odvozena od moci duchovní, zastával Inocenc v průběhu své vlády pravidlo „co je císařovo, dejte císaři“ (Mt 22, 21).¹⁴⁹ Prohloubením doktríny o vikári Kristově však také položil základy pro formulace svých nástupců, z nichž například papež Inocenc IV. (1243–1254) připisoval Kristově vikári přirozenou královskou moc, třebaže jí nemusel užívat.¹⁵⁰

2.3 Zásahy Inocence III. do světského prostoru

Inocenc III. nikdy nepožadoval pro sebe „světský meč“,¹⁵¹ ale i tak u něj můžeme nalézt několik případů, kdy zasáhl do sféry světské moci, třebaže se jednalo o mimořádné situace a on v nich postupoval velmi obezřetně.¹⁵² Svou pozornost nyní zaměříme několik klíčových dokumentů, vztahujících se k těmto zásahům. Mimo nejvýznamnější dekry, jako jsou *Venerabilem* (1202), *Per venerabilem* (1202), *Novit ille* (1204), krátce pojednáme i o udělení koruny bulharskému panovníku Kalojanovi ze strany Svatého stolce.

Nejzásadnější myšlenky těchto listů se vztahují k doktríně o papežském primátu a vikári Kristově a slouží jako ospravedlnění pro papežův zásah do prostoru světské moci.¹⁵³ Inocenc III. nikdy nevychází z teokratické doktríny, tedy že by papež jednal skrze světskou moc, která by byla obsažena v jeho úřadě.¹⁵⁴ Samotný čin intervence se zakládal zejména na konceptu papeže jako zástupce Krista na zemi.

2.3.1 *Venerabilem*

Od roku 1198 měla Svatá říše římská dva kandidáty na trůn, Filipa Švábského a Otu IV. Brunšvického. Oba byli korunováni vládcem Říše, oba však nesprávným

¹⁴⁸ In: PL 214, col. 377 AB.

¹⁴⁹ MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 101. Světská moc papeže se přirozeně vztahovala pouze na církevní patrimonium. Zde byl pontifex duchovním i světským vládcem.

¹⁵⁰ MACCARRONE Michele, *Innocent III Did Not Claim Temporal Power*, s. 78. K doktríně Inocence IV. srov. SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, s. 99–101. Taktéž např. REIS Mary Robert, *Pope Innocent IV and Church-State Relations, 1243–1254*, Chicago 1972. Disertační práce na Loyola University Chicago. Vedoucí práce Thomas Hogan, s. 57–92.

¹⁵¹ Pozoruhodné příspěvky významných autorů (např. B. Bolton, J. M. Powell, K. Pennington, M. Maccarrone, A. Luchaire, B. Tierney, J. C. Moore, a další) k tématu duchovní a světské moci papeže Inocence III viz POWELL James M. (ed.), *Innocent III: Vicar of Christ or Lord of the World?*, Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1994.

¹⁵² MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 97.

¹⁵³ Tamtéž, s. 96.

¹⁵⁴ TIERNEY Brian, *The Crisis of Church and State, 1050–1300*, London: Spectrum Books, 1964, s. 128.

způsobem.¹⁵⁵ Inocenc III., jako nově zvolená hlava církve, se již v tomto roce snažil ujmout role arbitra sporu. S tím však vyjádřila nesouhlas štaufská strana a ve Špýrské deklaraci (1199) vyslovila požadavek, aby se papež do věci nevměšoval. Papež však i přesto zhodnotil nároky obou kandidátů a rozhodl ve prospěch Oty IV.¹⁵⁶

Skrze dekret *Venerabilem* (1202)¹⁵⁷ pak Inocenc deklaroval právo římské církve zasahovat do císařské volby.¹⁵⁸ Nejednalo se o účast při samotném úkonu, nýbrž o právo a povinnost papeže posoudit zvoleného kandidáta, popřípadě rozhodnout ve volbě sporné. Dokumentem pontifex reagoval na stížnosti ohledně přítomnosti papežského legáta, biskupa z Palestriny, při říšské volbě, což mnozí panovníci pokládali za porušení svých voličských práv.¹⁵⁹ Inocenc, podle svých slov, jim netoužil tato práva upřít, princové by však měli uznat kompetence hlavy církve k prověření kandidáta, neboť je to papež, kdo na něj vkládá své ruce, kdo jej pomaže, posvětil a korunuje. Je nemyslitelné, aby tedy musel posvětit někoho, kdo by byl třeba exkomunikován, nebo heretik, nebo dokonce pohan, i kdyby jej panovníci zvolili.

„Sed et principes recognoscere debent, et utique recognoscunt quod ius et auctoritas examinandi personam electam in regem et promovendam in imperium ad nos spectat, qui eam inungimus, consecramus et coronamus. Est enim regulariter et generaliter observatum, ut ad cum examinatio personae pertineat, ad quem impositio manus spectat. Nunquid enim si principes, non solum in discordia, sed etiam in concordia sacrilegum quemcunque vel excommunicatum i regem, tyrannum vel fatuum, haereticum eligerent aut paganum, nos inungere, consecrate ac coronare hominem huiusmodi deberemus? Absit omnino!“¹⁶⁰

Inocenc hovoří také o roli, kterou papežství sehrálo v roce 800, když přeneslo říši z Řeků na Franky, korunovací císaře Karla Velikého papežem Lvem III. To je tedy další argument stojící proti požadavku, aby papež do volby nezasahoval:

„Unde illis principibus ius et potestatem eligendi regem, in imperatorem postmodum promovendum, recognoscimus, ut debemus, ad quos de jure ac antiqua consuetudine noscitur pertinere; praesertim cum ad eos ius et potestas huiusmodi ab apostolica sede pervenerit, quae Romanum imperium in persona magnifici Caroli a Graecis transtulit in Germanos.“¹⁶¹

¹⁵⁵ SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 51n.

¹⁵⁶ K tomuto sporu viz výše (kapitola 1.8).

¹⁵⁷ INOCENC III., *Venerabilem*, in: PL 216, col. 1065–1067. K dekretu srov. také EHLEER Sidney Z., MORRALL John B. (eds.), *Church and State Through the Centuries: A Collection of Historic Documents with Commentaries*, New York: Biblo and Tannen Publishers, 1967, s. 66.

¹⁵⁸ Srov. TIERNEY Brian, *The Crisis of Church and State*, s. 129.

¹⁵⁹ In: PL 216, col. 1065 B.

¹⁶⁰ In: PL 216, col. 1065 CD.

¹⁶¹ In: PL 216, col. 1065 C.

V druhé části dekretu pak papež sděluje své rozhodnutí jmenovat římským králem Otu IV., nikoli Filipa Švábského.¹⁶² Přestože se situace nadále vyvíjela jinak,¹⁶³ než jak Inocenc rozhodl, tímto dokumentem dokončil proces definování práv, které náleží nejvyššímu pontifiku ve věci císařské volby.¹⁶⁴

2.3.2 *Novit ille*

Rozjitřené anglicko-francouzské politické vztahy se opět vyostřily těsně po roce 1200. Intervence francouzského krále Filipa II. Augusta na území Normandie, tedy léna náležejícího Anglii,¹⁶⁵ donutily Inocence III. zasáhnout ve jménu zachování míru. Francouzští biskupové však projevíli nesouhlas s jeho jednáním, neboť považovali za nepatřičné, aby se papež vměšoval do světských záležitostí, a to zejména těch, které se týkaly výlučně lenních vztahů. Navíc již předtím byla záležitost vpádu do Normandie projednána před královým feudálním soudem.¹⁶⁶

Odpověď na námitku biskupů formuloval papež Inocenc ve svém listě *Novit ille* z roku 1204,¹⁶⁷ kde své argumenty tradičně opřel o několik biblických výroků. Na začátku především odmítl domněnku, že by svým zásahem zamýšlel umenšovat či narušovat moc francouzského krále. Byl však nucen reagovat na stížnost vyjádřenou panovníkem Anglie. Král Jan v této věci postupoval podle evangelijní rady obsažené v 18. kapitole Matoušova evangelia o napomenutí hříšníka (Mt 18, 15–17): nejprve Filipa II. pokáral za hřích, který na něm spáchal, ale když ničeho nedosáhl, obrátil se na církevní představené. Papež nemohl nechat záležitost bez povšimnutí, o to víc, když vpád do Normandie způsobil vypuknutí války mezi oběma zeměmi. Jeho úmyslem také nebylo soudit feudální hledisko, nicméně povinnost nejvyššího pontifika se týkala rozhodování ohledně hříchu (*ratione peccati*), ať už by se jednalo o kohokoli:

„Non enim intendimus judicare de feudo, cujus ad ipsum spectat iudicium, nisi forte iuri eorum per speciale privilegium vel contrariam consuetudinem aliquit sit detractum, sed

¹⁶² In: PL 216, col. 1066–1067.

¹⁶³ V rozporu s papežovým rozhodnutím proběhla korunovace Filipa Švábského v Cáchách roku 1205 a Inocenc následně přistoupil na jednání s tímto novým římským králem. Srov. RAPP Francis, *Svatá říše římská*, s. 156.

¹⁶⁴ MORRIS Colin, *The Papal Monarchy*, s. 424.

¹⁶⁵ Filip II. se snažil na území Normandie podkopat autoritu právě zvoleného krále Jana. EHLERS Joachim, MÜLLER Heribert, SCHNEIDMÜLLER Bernd (eds.), *Francouzští králové v období středověku*, s. 152. V roce 1204 pak toto území získal francouzský král, na úkor Anglie, pro sebe. Srov. ELTON Geoffrey Rudolph, *Angličané*, Praha: Lidové noviny, 1999, s. 41.

¹⁶⁶ TIERNEY Brian, *The Crisis of Church and State*, s. 128.

¹⁶⁷ INOCENC III., *Novit ille*, in: PL 215, col. 325–328. K dekretu srov. také EHLE Sidney Z., MORRALL John B. (eds.), *Church and State Through the Centuries*, s. 65n.

decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere possumus et debemus.“¹⁶⁸

Skutečnost, že papeži náleží kárat jakéhokoli křesťana pro smrtelný hřích, vyplývá podle Inocence ze Starého i Nového Zákona. Implicitní odkazy vidí především v následujících výrocích, které vložil do textu listiny a které se podle jeho interpretace přímo vztahují na papežskou moc:

Iz 58, 1: „Volej z plna hrdla, bez zábran! Rozezvuč svůj hlas jako polnici! Mému lidu ohlas jeho nevěrnost, domu Jákobovu jeho hříchy.“

Jer 1, 10: „Hleď, tímto dnem tě ustanovuji nad pronárody a nad královstvími, abys rozvracel a podvracel, abys ničil a bořil, stavěl a sázel.“¹⁶⁹

Mt 16, 19: „Dám ti klíče království nebeského, a co odmítneš na zemi, bude odmítnuto v nebi, a co přijmeš na zemi, bude přijato v nebi.“¹⁷⁰

Dt 1, 17: „Při soudu nebud'te straničtí, vyslechněte jak malého, tak velkého a nikoho se nelekejte; soud je věcí Boží.“

Jk 2, 3-4: „A vy věnujete svou pozornost tomu v nádherném oděvu a řeknete mu: Posad' se na tomto čestném místě,“ kdežto chudému řeknete: „Ty postůj támhle, nebo si sedni tady na zem.“ Neděláte tím mezi sebou rozdíly a nestali se z vás soudci, kteří posuzují nesprávně?“

Francouzský král Filip II. svým činem vpádu do Normandie porušil mírovou smlouvu mezi zeměmi, kterou oba panovníci stvrdili přísahou 22. května 1200 v Le Goulet u Évreux.¹⁷¹ Kroky papeže Inocence tak měly vést k obnovení porušené mírové smlouvy, neboť přísaha, podle posledních slov dekretu, bezpochyby náleží soudu církve.¹⁷²

¹⁶⁸ In: PL 215, col. 326 C.

¹⁶⁹ Tato biblická pasáž se často vyskytuje v Inocencových spisech. Papež ji uplatnil již v kázání při příležitosti svého posvěcení 22. 2. 1198. „Mihi namque dicitur in Propheta: ‚Constitui te super gentes et regna, ut evellas et destruas at disperdas et dissipēs, et aedifices et plantes‘ (Jer 1).“ INOCENC III., *Sermo II: In consecratione pontificis maximi*, In PL 217, col. 657 D. V anglickém překladu viz VAUSE Corrine J., GARDINER Frank C. (eds.), INNOCENT III, *Between God and Man*, s. 18–27. Nedá se však říci, že by tímto biblickým úryvkem (Jer 1, 10) chtěl vyjádřit svou moc nad světskými vládci. Pasáž byla tradičně používána pro vymezení úlohy kněžství. Tohoto pojetí se drží i Inocenc III. MACCARRONE Michele, *Innocent III Did Not Claim Temporal Power*, s. 75.

¹⁷⁰ Zmíněný úryvek z Matoušova evangelia Inocenc rovněž mnohokrát citoval ve své korespondenci i promluvách. Pro něj tento text demonstroval zejména vznešenost moci apoštola Petra, jemuž byla slova adresována. WATT J. A., The papacy, in: ABULAFIA David (ed.), *The New Cambridge Medieval History: Volume 5, 1198–c.1300*, Cambridge: Cambridge University Press 1995, s. 116.

¹⁷¹ EHLERS Joachim, MÜLLER Heribert, SCHNEIDMÜLLER Bernd (eds.), *Francouzští králové v období středověku*, s. 153.

¹⁷² „Postremo, cum inter reges ipsos formata fuerint pacis foedera, eu utrinque praestito iuramento firmata, quae tamen servata usque ad praefixum terminum non fuerunt, nunquid non poterimus de iuramenti religione cognoscere, quod ad iudicium Ecclesiae non est dubium pertinere, ut ruptae pacis foedera refoermentur?“ In: PL 215, col. 328 B.

2.3.3 *Per venerabilem*

V poněkud odlišném duchu, než předchozí dva dekrety, se nese dokument *Per venerabilem* z roku 1202.¹⁷³ Inocenc III. byl v souvislosti s ním postaven před rozhodnutí, zda papeži náleží pravomoc legitimizovat nemanželské potomky světského panovníka. Obvykle patřila tato záležitost do papežské kompetence, pokud jejím smyslem bylo umožnit nemanželským potomkům zastávat církevní úřady, popřípadě pak obsadit biskupské stolce.¹⁷⁴ Žádost Williama, hraběte z Montpellier, kterou předložil Inocenci v roce 1202 skrze arcibiskupa z Arles, se však týkala legitimizace jeho dětí i ve světském prostoru.¹⁷⁵ Usiloval tak o zajištění jejich práva na dědictví a nástupnictví. Papež odmítl a svou odpověď formuloval v listě *Per venerabilem*. Vzhledem k tomu, že již v srpnu 1201 vyhověl podobné prosbě francouzského krále Filipa II. a legitimizoval jeho děti, které mu porodila Anežka z Merana,¹⁷⁶ musel nyní podrobně vysvětlit své důvody, proč v případě hraběte jednal jinak.

Inocenc ve zmíněném dekretu objasnil své rozhodnutí zejména následujícím argumentem: francouzský král, na rozdíl od hraběte, nemá nad sebou žádnou vyšší světskou moc, na níž by se mohl se svým požadavkem obrátit. Když tedy adresoval svou prosbu papeži Inocenci, nemohl tím porušit právo někoho jiného. Naopak William z Montpellier měl primárně usilovat o legitimizaci svých dětí u svého panovníka, tedy krále Filipa II., neboť jeho požadavek náležel do sféry světské:

„Insuper, cum rex ipse superiore in temporalibus minime recognoscat, sine juris alterius laesione in eo se jurisdictioni nostrae subicere potuit et subiecit, in quo forsitan videretur aliquibus quod per se ipsum, non tanquam pater cum filiis, sed tanquam princeps cum subditis, potuerit dispensare. Tu autem aliis nosceris subjacere. Unde, sine ipsorum forsitan injuria, nisi praestarent assensum, nobis in hoc subdere te non posses, nec ejus auctoritatis existis ut dispensandi super his habeas potestatem.“¹⁷⁷

Protože si nechtěl přisvojit právo, jež v tomto případě náleželo francouzskému králi, zamítl papež Inocenc udělit privilegium k legitimizaci dětí hraběte z Montpellier. Nicméně v textu dekretu také jasně poukázal na to, že nejvyšší pontifex obdržel plnou moc

¹⁷³ INOCENC III., *Per venerabilem*, in: PL 214, col. 1130–1134. Srov. TIERNEY Brian, *The Crisis of Church and State*, s. 129n. Více k dekretu viz např. TIERNEY Brian, “Tria Quippe Distinguit Iudicia...” A Note on Innocent III's Decretal *Per Venerabilem*, in: *Speculum*, 1962, roč. 37, č. 1, s. 48–59. Ale taktéž např. EHLEER Sidney Z., MORRALL John B. (eds.), *Church and State Through the Centuries*, s. 65.

¹⁷⁴ In: PL 214, col. 1130 B.

¹⁷⁵ In: PL 214, col. 1130 AB.

¹⁷⁶ SAYERS Jane, *Innocent III*, s. 116. K záležitostem sňatku krále Filipa II. Augusta viz výše (pozn. 105).

¹⁷⁷ In: PL 214, col. 1132 BC.

(tedy i moc nad světskými záležitostmi) nejen v církevním patrimoniu, ale může ji použít při výjimečných příležitostech i v jiných oblastech:

„[...] non solum in Ecclesiae patrimonio, super quo plenam in temporalibus gerimus potestatem, verum etiam in aliis regionibus, certis causis inspectis, temporalem jurisdictionem causaliter exercemus [...].“¹⁷⁸

Tuto pravomoc Inocenc III. odvozuje z konceptu papeže jako vikáře Ježíše Krista, který je knězem navěky podle řádu Melchisedechova (Žid 5, 6), tedy knězem a zároveň králem. Jelikož Inocenc nevymezuje hranice ani podmínky papežských zásahů do světské sféry, ponechává prostor dalším rozšířením papežské autority a její aplikacím ve světském právu. Tuto doktrínu pak výrazně rozvinul papež Inocenc IV. a další kanonisti 13. století.¹⁷⁹

2.3.4 Papež a bulharský vládce Kalojan

V roce 1204 uděluje Inocenc bulou z 24. února královský titul a korunu Kalojanovi, panovníkovi Bulharska a Valašska.¹⁸⁰ Kalojan již předtím obdržel korunu, ale pouze z rukou biskupa z Trnova. Z obavy o legitimitu tohoto aktu se rozhodl požádat o udělení koruny jednu ze dvou autorit, které byly považovány za jediné povolané v této záležitosti - papežství a Byzanc.¹⁸¹ Nakonec došlo k dohodě s hlavou latinské církve a tento akt měl přinést oboustranné výhody. Kalojan usiloval o upevnění pozice proti Byzanci a Uhrám, s nimiž vedl spory o některá území, požadoval potvrzení carského titulu a udělení patriarchátu pro Bulharsko. Inocenc se zabýval vidinou překonání rozkolu církve z roku 1054 tím, že si podřídí území náležící k východní církvi.¹⁸² Důležitou roli zde mělo hrát uznání papeže za hlavu křesťanstva ze strany Bulharů, jež bylo jedním z předmětů dohody. Do vyjednávání výrazně zasáhlo selhání čtvrté křížové výpravy,¹⁸³ což uspíšilo uzavření dohody mezi bulharským vládcem a římským pontifikem.

¹⁷⁸ In: PL 214, col. 1132 C.

¹⁷⁹ Srov. MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 99. Srov. SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, s. 99–101. K pojetí Inocence IV. viz výše (pozn. 148).

¹⁸⁰ INOCENC III., *Calojoanni, illustri Bulgarorum*, in: PL 215, col. 277–280. Srov. MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 96. Výňatky z korespondence mezi Kalojanem a Inocencem viz PETKOV Kiril, *The Voices of Medieval Bulgaria, Seventh-Fifteenth Century: The Records of a Bygone Culture* (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450, 5), Leiden and Boston: Brill, 2008, s. 219nn.

¹⁸¹ Zdá se, že Kalojan v tomto případě „hrál na obě strany“ a snažil se dosáhnout cíle postavením těchto dvou autorit proti sobě. FINE John V. A., *The Late Medieval Balkans*, s. 55n.

¹⁸² VÁSÁRY István, *Cumans and Tatars: Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans, 1185–1365*, New York: Cambridge University Press, 2005, s. 34. Srov. taktéž RYCHLÍK Jan, *Dějiny Bulharska*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 93.

¹⁸³ Ke čtvrté křížové výpravě, vyplenění Cařihradu a vzniku Latinského císařství viz např. ZÁSTĚROVÁ Bohumila (ed.), *Dějiny Byzance*, s. 274–284.

A tak v prvních dnech listopadu 1204 byl arcibiskup Vasilij vysvěcen na primase bulharské církve papežským legátem kardinálem Lvem a Kalojan korunován na krále.¹⁸⁴ Titul cara Inocenc udělit nemohl, neboť císařský titul náležel pouze hlavě Svaté říše římské a panovníku Byzance.¹⁸⁵ Nespokojený Kalojan ale nepřestal používat titul cara, který po papeži původně požadoval.¹⁸⁶ Stejně tak zanedlouho přestal věnovat pozornost i spojení se Svatým Stolicem, když se útočně obrátil na Latinskou říši zřízenou na místo říše Byzantské a začal zabírat její území. Tyto bojovné výpady však byly ukončeny jeho nečekanou smrtí v roce 1207.¹⁸⁷

V areně výše zmíněné buly rozvíjí Inocenc učení o papežském primátu. Skrze svatého Petra ustanovil Král králů papeže, aby stál nad národy a říšemi. Zároveň usiluje o to, aby mu Kalojan odhalil omyly byzantské ortodoxní teologie.¹⁸⁸

„Rex regum... summus apostolicae sedis et ecclesiae Romanae pontificem, quem in beato Petro sibi vicarium ordinavit, super gentes et regna constituit [...] Cum igitur licet immeriti eius vices geramus in terris qui dominatur in regno hominum et cui voluerit dabit illud, utpote per quem reges regnant et principes dominantur [...] regem te statuimus super eos [...]“¹⁸⁹

Aby zdůvodnil svůj čin zasahující do světské sféry, použil teoretické ospravedlnění vyplývající z toho, že papež je vikářem Krista, tedy nejvyšší pán na zemi. Titul vicarius Christi mu tak umožnil provádět mimořádné zásahy do světských záležitostí, jimiž realizoval královskou moc.

¹⁸⁴ PETKOV Kiril, *The Voices of Medieval Bulgaria*, s. 229. V praxi neměla bulharská církev prodělat změny (ponechání tradic, bohoslužeb i autonomie). Srov. také RYCHLÍK Jan, *Dějiny Bulharska*, s. 93.

¹⁸⁵ PETKOV Kiril, *The Voices of Medieval Bulgaria*, s. 219. Srov. také RYCHLÍK Jan, *Dějiny Bulharska*, s. 95.

¹⁸⁶ FINE John V. A., *The Late Medieval Balkans*, s. 56.

¹⁸⁷ VÁSÁRY István, *Cumans and Tatars*, s. 53.

¹⁸⁸ MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato*, s. 96.

¹⁸⁹ In: PL 215, col. 277–279.

Závěr

Abychom byli schopni správně porozumět ideovému základu doktríny papežské moci Inocence III., věnovali jsme se nejprve zásadním obdobím a událostem života tohoto papeže. Význam, který je jeho pontifikátu mnohými historiky připisován, pramení z více zdrojů. Ve zkratce můžeme Inocence popsat jako „správného muže, na správném místě, ve správný čas“. V upevňování papežské autority mu napomohla jak jeho povaha, pragmatická až politická, stejně tak ale období mocenské krize, jež postihla na přelomu 12. a 13. století Svatou říši římskou. Pozoruhodný smysl odhadnout závažnost situace, jako v případě kacírských hnutí, ale na druhou stranu i otevřenost vůči novým řádům, pak umožnila posílení papežské jurisdikce, stejně jako postupnou proměnu celé církve.

V druhé části práce jsme byli obeznámeni se dvěma základními koncepcemi doktríny tohoto pontifika: církve jako *unum corpus in Christo* a papež jako *vicarius Christi*. Prvně zmíněná myšlenka, zastoupená již v předtím tradici církve, se nevyskytovala v Inocencových spisech příliš často, ale tvořila východisko pro další formulace papežské moci. Oproti tomu, pojetí papeže jako vikáře Kristova bychom našli v papežské korespondenci nesčetněkrát. Důležitým krokem, který Inocenc učinil, byla zajisté proměna papežského titulu z *vicarius Petri* na *vicarius Christi*, což s sebou neslo i vyvstání některých závažných teologických otázek. Formulace se poté stala základem pro potenciální zásahy do světské moci. O tom jsme se přesvědčili při studiu uvedených dekretů, zejména v dokumentu *Per venerabilem*. Jelikož Inocenc jasně nedefinoval hranice papežské moci ve světském prostoru, ponechal tím místo pro další vývoj této doktríny, čehož se pak chopili jeho nástupci v průběhu 13. století.

Jak již bylo předesláno, nesetkáme se s žádnou publikací psanou v českém jazyce, která by zásadnějším způsobem pojednávala o životě, či myšlenkách Inocence III. Nicméně množství publikací, které se badateli nabízí v jazyce anglickém, německém a italském, potvrzuje význam pontifikátu tohoto papeže a jeho relevanci v kontextu vývoje papežského primátu, a to nejen v období středověku.

Cílem práce, jak jsme si jej v úvodu vytyčili, bylo alespoň částečně proniknout do pojetí papežské moci Inocence III. Pojednáním o dvou výše uvedených koncepcích se sice podařilo dostat našemu záměru, zároveň je však zřejmé, že jsme se dotkli pouze malé části celého Inocencova učení o papežské moci. Dále by bylo zajisté vhodné zabývat se často zmiňovanou myšlenkou *plenitudo potestatis - pars sollicitudinis*, jež se týká vztahu papeže, který obdržel plnost moci, k ostatním biskupům, majícím pouze částečnou

starostlivost. Stále také zůstává nedorěšená otázka celkového zpracování korespondence tohoto pontifika, což by mohlo vést k objevení dalších podstatných koncepcí, s nimiž Inocenc III. pracoval.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

BERNARD Z CLAIRVAUX, *De consideratione*, in: PL 182, col. 727–808.

Bible, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost 2007.

DENZINGER Heinrich, *Enchiridion symbolorum: definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Freiburg: Herder, 1976.

GELASIUS I.,

- *Famuli vestrae pietatis*, In: PL 56, col. 633–640.

- *Tomus De Anathematis Vinculo*, in: PL 59, 102–110.

Gesta Innocentii III papae, in: PL 214, col. xvii–ccxxviii.

INOCENC III.,

- *Apostolicae sedis primatus*, in: PL 214, col. 758–765.

- *Calojoanni, illustri Bulgarorum*, in: PL 215, col. 277–280.

- *De Contempu Mundi*, in: PL 217, col. 701–746.

- *De Sacro Altaris Mysterio*, in: PL 217, col. 773–916.

- *De Quadripartita Specie Nuptiarum*, in: PL 217, col. 921–968.

- *Deliberatio*, in: PL 216, col. 1025–1031.

- *Ecclesiam suam*, in: PL 214, col. 196–199.

- *Excursus saeculi tendentis*, in: PL 215, col. 1024–1025.

- *Licet commissa nobis*, in: PL 214, col. 319–320.

- *Licet nactenus elongati*, in: PL 215, col. 1232–1234.

- *Novit ille*, in: PL 215, col. 325–328.

- *Per venerabilem*, in: PL 214, col. 1130–1134.

- *Sacra docente Scriptura*, in: PL 214, col. 291–293.

- *Sermo II: In consecratione pontificis maximi*, In: PL 217, col. 653–660.

- *Sermo IV*, in: PL 217, col. 327–334.

- *Sicut universitatis conditor*, in: PL 214, col. 377–378.

- *Venerabilem*, in: PL 216, col. 1065–1067.

- *Vergentis in senium*, in: PL 214, col. 537–539.

- *Vineam Domini Sabaoth*, in: PL 216, col. 823–827.

KEMPF Friedrich (ed.), INNOCENT III, *Regestum Innocentii III papae super negotio Romani imperii*, Roma: Pontificia Universita Gregoriana, 1947.

MIGNE Jacques Paul (ed.), *Patrologiae Cursus Completus: Serie Latina*, Paris: Vrayet, 1863.

POSPÍŠIL Ctirad V. (ed. a překlad některých částí), *Františkánské prameny I.*, Olomouc: MCM, 2001.

POWELL James M. (ed.), *The Deeds of Pope Innocent III*, Washington, DC.: Catholic University of America Press, 2004.

ROBINSON James H., *Readings in European History: A Collection of Extracts from Sources Chosen with the Purpose of Illustrating the Progress of Culture in Western Europe Since the German Invasions*, Boston: Ginn and Company, 1905.

TUGWELL Simon, COUESNONGLE Vincent de (eds.), *Early Dominicans: selected writings*, New York: Paulist, 1982.

VAUSE Corrine J., GARDINER Frank C. (eds.), INNOCENT III, *Between God and Man: Six Sermons on the Priestly Office*, Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 2004.

Literatura

BALDWIN John W., *The Government of Philip Augustus: Foundations of French Royal Power in the Middle Ages*, Berkeley, Los Angeles: University of California Press, 1991.

BARRACLOUGH Geoffrey, *The Medieval Papacy*, London: Thames and Hudson, 1968.

BRENONOVÁ Anne, *Kataři. Život a smrt jedné křesťanské církve*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.

BRIDGE Antony, *Křížové výpravy*, Praha: Academia, 1995.

BURNS J. H., *The Cambridge history of medieval political thought c. 350–c. 1450*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

CARDINI Franco, *František z Assisi*, Praha: Vyšehrad-Zvon, 1998.

DUBY Georges, *Věk katedrál: umění a společnost 980–1420*, Praha: Argo, 2002.

EHLER Sidney Z., MORRALL John B. (eds.), *Church and State Through the Centuries: A Collection of Historic Documents with Commentaries*, New York: Biblo and Tannen Publishers, 1967.

EHLERS Joachim, MÜLLER Heribert, SCHNEIDMÜLLER Bernd (eds.), *Francouzští králové v období středověku: od Oda ke Karlu VIII. (888–1498)*, Praha: Argo, 2003.

ELTON Geoffrey Rudolph, *Angličané*, Praha: Lidové noviny, 1999.

FISCHER-WOLLPERT Rudolf, *Malý teologický slovník: přehled papežů*, Praha: Vyšehrad, 1995.

FINE John V. A., *The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1994.

FLICK Alexander Clarence, *The rise of the medieval church and its influence on the civilisation of western Europe from the first to the thirteenth century*, New York: G. P. Putnam's sons, 1909.

FRENZ Thomas (ed.), *Papst Innozenz III., Weichensteller der Geschichte Europas: interdisziplinäre Ringvorlesung an der Universität Passau*, 5. 11. 1997–26. 5. 1998, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2000.

GELMI Josef, *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha: Mladá fronta, 1994.

HALAS, František X., *Fenomén Vatikán: idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004.

HEINZMANN Richard, *Středověká filosofie*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000.

HROCH Miroslav, HROCHOVÁ Věra, *Křižáci ve Svaté zemi*, Praha: Mladá fronta, 1996.

JEDIN Hubert, *Malé dějiny koncilů*, Praha: ÚCN-Česká katolická Charita, 1990.

KADLEC Jaroslav, *Církevní dějiny III: Vrcholný a pozdní středověk*, Praha: Česká katolická Charita, 1983.

LAMBERT Malcolm, *Středověká hereze*, Praha: Argo, 2000.

LAWRENCE Hugh, *Dějiny středověkého mnišství*, Praha: Vyšehrad, 2001.

LE GOFF Jacques. *Svatý František z Assisi*, Praha: Vyšehrad, 2004.

LIBERA Alain de, *Středověká filosofie: byzantská, islámská, židovská a latinská filosofie*, Praha: OIKOYMENH, 2001.

MACCARRONE Michele, *Chiesa, primato, episcopato dal XI al XV secolo: Corso monografico*, Roma: Pontificia Università Lateranense, 1970–1971.

MACCARRONE Michele, *Vicarius Christi: Storia del Titolo Papale*, Roma: Lateranum, 1952.

MALECZEK Werner, *Papst und Kardinalskolleg von 1191 bis 1216: Die Kardinäle unter Coelestin III. und Innocenz III.*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1984.

MOORE John C., *Pope Innocent III (1160/61–1216): To Root Up and to Plant*, Boston: Brill, 2003.

MORRIS Colin, *The Papal Monarchy: The Western Church from 1050 to 1250*, Oxford: Clarendon Press, 1989.

MUNDY, John Hine, *Evropa vrcholného středověku 1150–1300*, Praha: Vyšehrad, 2008.

New Catholic encyclopedia. 2nd ed. Detroit: Gale, 2003.

OBERSTE Jörg, *"Křížová výprava" proti albigenským: kacířství a mocenská politika ve středověku*, Praha: Argo, 2014.

O'CONNOR James, T., *The Hidden Manna: A Theology of the Eucharist*, San Francisco: Ignatius Press, 2005.

PETKOV Kiril, *The Voices of Medieval Bulgaria, Seventh-Fifteenth Century: The Records of a Bygone Culture* (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450, 5), Leiden and Boston: Brill, 2008.

POWELL James M. (ed.), *Innocent III: Vicar of Christ or Lord of the World?*, Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1994.

RAPP Francis, *Svatá říše římská národa německého: od Oty Velikého po Karla V.*, Praha: Paseka, 2007.

RENDINA Claudio, *Příběhy papežů: Dějiny a tajemství: Životopisy 265 římských papežů*, Praha: Volvox Globator, 2005.

RYCHLÍK Jan, *Dějiny Bulharska*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

SAYERS Jane, *Innocent III: Leader of Europe 1198–1216*, London and New York: Longman, 1994.

SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002.

TIERNEY Brian, *The Crisis of Church and State, 1050–1300*, London: Spectrum Books, 1964.

TILLMANN Helene, *Papst Innocenz III.*, Bonn: Röhrscheid, 1954.

ULLMANN Walter, *Gelasius I. (492–496): Das Papsttum an der Wende der Spätantike zum Mittelalter*, Stuttgart: Anton Hiersemann, 1981.

VANÍČEK Vratislav, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek II, 1197–1250*, Praha: Paseka, 2000.

VÁSÁRY István, *Cumans and Tatars: Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans, 1185–1365*, New York: Cambridge University Press, 2005.

WOLFF Robert L., HAZARD Harry W., a kol, *A History of the Crusades, Vol. 2, The later Crusades, 1189–1311*, Madison: University of Wisconsin Press, 1969.

ZÁSTĚROVÁ Bohumila (ed.), *Dějiny Byzance*, Praha: Academia, 1992.

Články a studie

COOK Lola Katherine, *Francis of Assisi and the thirteenth-century papacy*, Texas 1978. Diplomová práce na Baylor University.

DVORNÍK František, Pope Gelasius and Emperor Anastasius I, in: *Byzantinische Zeitschrift*, 1951, roč. 44, s. 111–116.

HERDE Peter, Election and abdication of the pope: Practice and coctrine in thirteenth century, in: KUTTNER Stephan, PENNINGTON Kenneth (eds.), *Proceedings of the Sixth International Congress of Medieval Canon Law. Berkley California, 28 July - 2 August 1980* (Monumenta Iuris Canonici Series C: Subsidia, vol. 7), Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1985, s. 411–436.

HOOSE Adam L., *Orthopraxy and the formation of the early waldensians and franciscans, 1173–1228*, St. Louis 2011. Disertační práce na Saint Louis University. Vedoucí práce Damian J. Smith.

KIELY Philip, *Duo sunt: The historical and intellectual foundations of the medieval ,two powers‘ principle of government*, Durham 2005. Diplomová práce na Durham University. [Dostupné online z <<http://etheses.dur.ac.uk/2394/>>]

KOLBABA Tia M., Byzantine Perceptions of Latin Religious „Errors“: Themes and Changes from 850 to 1350, in: LAIOU Angeliki E., MOTTAHEDEH Roy P. (eds.), *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World*, Washington, D. C.: Dumbarton Oaks 2001, s. 117–144.

PENNINGTON Kenneth, The Legal Education of Pope Innocent III, in: *Bulletin of the Institute of Medieval Canon Law*, 1974, roč. 70, č. 4, s. 70–77. [Dostupné online z <<http://scholarship.law.edu/scholar/644/>>]

PIKAART Stanley David, *Waldensians and franciscans: A comparative study of two reform movements in the late twelfth and early thirteenth centuries*, Michigan 1971. Diplomová práce na Western Michigan University. Vedoucí práce John Sommerfeldt.

POSPÍŠIL Ctirad V., Jan Hus a transsubstanciace z hlediska dogmatické teologie, in: *Acta Universitatis Carolinae Theologica*, 2015, roč. 5, č. 1, s. 9–40.

REIS Mary Robert, *Pope Innocent IV and Church-State Relations, 1243–1254*, Chicago 1972. Disertační práce na Loyola University Chicago. Vedoucí práce Thomas Hogan. [Dostupné online z <http://ecommons.luc.edu/luc_diss/1224/>]

SCHMITT Stefan, Die bildlichen Darstellungen Papst Innozenz‘ III., in: FRENZ Thomas (ed.), *Papst Innozenz III., Weichensteller der Geschichte Europas: interdisziplinäre Ringvorlesung an der Universität Passau, 5. 11. 1997-26. 5. 1998*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2000, s. 21–50.

TIERNEY Brian, “Tria Quippe Distinguit Iudicia...” A Note on Innocent III's Decretal Per Venerabilem, in: *Speculum*, 1962, roč. 37, č. 1, s. 48–59.

WATT J. A., The papacy, in: ABULAFIA David (ed.), *The New Cambridge Medieval History: Volume 5, 1198–c.1300*, Cambridge: Cambridge University Press 1995, s. 107–163.

ŽEMLIČKA Josef, Zlatá bula sicilská, in: SOMMER Petr, TŘEŠTÍK Dušan, ŽEMLIČKA Josef a kol., *Přemyslovci: budování českého státu*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2009, s. 300–307.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Tománková Klára

Název práce: Několik aspektů pojetí papežské moci u Inocence III.

Vedoucí práce: Mgr. Vít Hlinka, Th.D.

Počet stran: 43

Počet příloh: 0

Klíčová slova: Inocenc III., papež, vikář Kristův, papežská moc, papežský primát, 13. století

Tato práce pojednává o několika vybraných aspektech doktríny papežské moci u Inocence III. (1198–1216). První část se věnuje životu a působení tohoto významného středověkého papeže, s přihlédnutím k nejzásadnějším událostem jeho pontifikátu. V druhé části jsou pak předloženy některé z důležitých motivů pojetí papežské moci, které se objevují v jeho spisech a korespondenci. Zejména se jedná o myšlenky církve jako jednoho těla v Kristu (*unum corpus in Christo*) a papeže jako vikáře Kristova (*vicarius Christi*). Práce je zakončena nastíněním několika příkladů zásahu papeže do světského prostoru.

Annotation

Name: Klára Tománková

Title of work: Several aspects of Innocent III's understanding of papal power

Thesis leader: Mgr. Vít Hlinka, Th.D.

Number of pages: 43

Number of attachments: 0

Key words: Innocent III, pope, vicar of Christ, papal power, papal primacy, 13th century

This thesis researches several selected aspects of Innocent III's papal power doctrine (1198–1216). The initial section describes the general life and actions of this significant medieval pope in relation to the most important events during his pontificate. The second section mentions some of the most vital ways of understanding the papal power as mentioned in his publishing and correspondence – most importantly the thoughts on the Church as one body in Christ (*unum corpus in Christo*) and the pope as the vicar of Christ (*vicarius Christi*). In the final part of the thesis numerous examples of the pope influencing the secular space are presented.